

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Examensarbete 15 hp | Självständigt arbete i förskoledidaktik |
Höstterminen 2015 | Förskolläraryrket med interkulturell profil

Barns inflytande och delaktighet i förskolan

– Utifrån åtta pedagogers perspektiv

Av: Erum Aquil & Agneta Svenberg
Handledare: Adriana Velasquez
Examinator: Magnus Rodell

Abstract

Authors: Erum Aquil and Agneta Svenberg

Titel: Children's influence and participation according to eight preschool educators.

Supervisor: Adriana Velasquez

Purpose/questions: The purpose of the study is to highlight the eight different educators' perception of the notion of children's influence and participation in preschool. We also want to study how educators describe their work with the children's influence and the challenges the work entails.

- How do the educators in our study understand the notion of child's influence and participation?
- Which opportunities respective barriers do the educators find in their work with child's influence at their preschool?
- According to educators, how child's initiative to his/her influence in preschool is made visible?
- According to educators, do all the children have equal opportunities to influence their everyday life in preschool?

Methodology: To carry out our study, we have used a qualitative method and have interviewed 8 educators in 5 different preschools.

Theories: We have used Foucault's theory of *power*, *governmentality* and *discourse* to analyze the results we get from the educators' interviews.

Conclusions: It was obvious in our interview with the preschool educators that they are in favor of children's influence and participation. We have come to the conclusion based on our educators's statement that the children's opportunity to influence and participate in preschool is governed by educators. Governance results in that all children get equal opportunity to influence and participate and it also minimizes that younger and children with less verbal communication abilities are excluded.

Keywords: Influence, participation, governmentality, power, discourse.

Nyckelord: Inflytande, delaktighet, styrning, makt och diskurs.

Förord

Inledningsvis vill vi börja med att tacka samtliga av våra informanter för att ni ställde upp och gjorde det möjligt för oss att genomföra detta arbete. Vi vill också rikta ett stort tack till våra familjer som har haft ett gott tålamod och varit stöttande under hela vår process. Ett extra stort tack vill vi även sända till vår handledare Adriana Velasquez som har kommit med goda råd och stöttat oss längst vägen. Sist men inte minst vill vi rikta ett tack till varandra för ett gott samarbete!

Erum Aquil och Agneta Svenberg.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Tidigare forskning	2
1.3 Teoretiskt ramverk	6
1.3.1 Makt.....	6
1.3.2 Diskurs	7
1.3.3 Styrning.....	9
2. Metod och material	10
2.1 Tillvägagångssätt	11
2.1.6 Hur intervjuerna gick till och arbetet efter	11
2.3 Metodreflektion - validitet och tillförlitlighet	12
2.4 Arbetsfördelningen	13
2.5 Etiska ställningstaganden	13
3. Resultat och analys	13
3.1 Pedagogernas beskrivning av begreppen inflytande och delaktighet	14
3.2 Möjligheter och begränsningar i arbetet med barns inflytande	16
3.2.1 Pedagogernas förhållningssätt till barns inflytande	16
3.2.2 Ålder och språk	19
3.2.3 De synliga och osynliga barnen.....	21
3.2.4 Pedagogernas syn på det som barn får påverka och inte får påverka.....	23
3.2.5 Motstånd vid arbetet av barns inflytande och delaktighet.....	25
3.3 Synliggörande av barns initiativ till sitt inflytande	27
3.3.1 Pedagogisk dokumentation.....	27
3.3.2 Barnråd och röstning.....	29
3.4 Styrning och makt	32
3.4.1 Pedagogernas resonemang kring styrning.....	32
4. Sammanfattning	35
4.1 Pedagogernas uppfattningar kring barns inflytande och delaktighet	35
4.2 Möjligheter respektive hinder vid arbetet med barns inflytande i förskolan	36
4.3 Alla barns möjlighet till att påverka i förskolan	37
4.4 Synliggörandet av barns initiativ till sitt inflytande	38
4.5 Slutsats	38
4.6 Förslag till vidare forskning	39
5. Litteraturförteckning	40
5.1 Bilaga 1 - Intervjuguide	42
5.2 Bilaga 2 - Informationsbrev	44
Bilaga 5.3 - Presentation av förskolor och pedagoger	45
5.3.1 Förskolan Båten	45
5.3.2 Förskolan Rosen.....	45
5.3.3 Förskolan Rymden	45
5.3.4 Förskolan Mumin.....	46
5.3.5 Förskolan Tåget.....	46

1. Inledning

Några barn på en förskola har barnråd tillsammans med en av pedagogerna. Ett av barnen lyfter att den gärna skulle vilja sova över på förskolan en dag. Pedagogerna säger att hon inte kan lova någonting men ska höra med förskolechefen samt barnens föräldrar om deras godkännande. Alla var positiva till barnets önskemål och barnen tillsammans med pedagogerna får sova över på förskolan. Barnen får rösta fram vad de ska äta till middag och det blir pizza som får flest röster. De får själva välja vad de vill ha på sin pizza och några barn går till affären och köper ingredienserna som behövs medan en annan grupp får tillaga pizzan. När en av oss som skriver det här arbetet berättade om denna situation kändes val av ämne självklart. Det var barns inflytande som vi ville undersöka närmare. I läroplanen för förskolan (Lpfö 98 reviderad 2010) finns det en hel rubrik som heter barns inflytande. Det som står där är att förskolan ska ge barnen grundläggande förståelse för vad demokrati är. I takt med att barnen utvecklas i det sociala ska de få ta ansvar för sina handlingar och miljön i förskolan. Verksamheten ska byggas på barnens intressen rent planeringsmässigt samt miljöns utformning. Barnen ska utveckla förmågan att uttrycka sina åsikter samt tankar och då få möjlighet att påverka i olika situationer. De ska lära sig att handla efter demokratiska principer, detta genom att få delta i olika former av beslutsfattanden och samarbeten. Det handlar om att barnen ska få uttrycka sina tankar och att dessa blir respekterade. Både flickor och pojkar ska få lika stort inflytande. Förskolan ska förbereda barnen för delaktighet och ansvar för de skyldigheter och rättigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Förskolan ska få varje enskild individ till att vilja ha inflytande i förskolan. Alla barn ska få ett reellt inflytande över verksamhetens innehåll.

Sverige ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter (1989) eller med andra ord, barnkonventionen år 1990. Därmed antog man sig uppgiften att uppfylla alla dess artiklar. Vi kopplar Barnkonventionen till barns inflytande främst i artikel 12 där det står att alla barn har rätt att få uttrycka sina tankar och åsikter. Barnkonventionen tar dessutom upp att alla barn har rätt till liv och utveckling, alla barn har lika mycket värde, barnets bästa skall sättas i främsta rummet samt att varje barn ska få uttrycka sina tankar och åsikter i frågor som rör den själv.

I ljuset av den betydelse som barns inflytande tillskrivs i nationella och internationella

styrdokument och mot bakgrund av vår övertygelse om vikten av barns inflytande har vi valt att skriva om pedagogers tankar och reflektioner kring barns inflytande och delaktighet samt vad detta innebär i förskolans praktik.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa hur åtta pedagoger uppfattar begreppen barns inflytande och delaktighet i förskolan. Vi vill även studera hur pedagogerna beskriver sitt arbete med barns inflytande och de utmaningar det arbetet innebär.

- Hur uppfattar våra pedagoger begreppen barns inflytande och delaktighet?
- Vilka möjligheter respektive hinder tycker pedagogerna finns i arbete med barns inflytande på deras förskola?
- Har alla barn samma möjlighet att påverka sin vardag i förskolan enligt pedagogerna?
- Hur synliggörs barns initiativ till sitt eget inflytande på de valda förskolorna enligt pedagogerna?

1.2 Tidigare forskning

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) skriver i sin artikel om barns delaktighet, inflytande samt barns perspektiv och barnperspektiv. De har valt att inte skilja på begreppen delaktighet och inflytande. Utan de menar att dessa två begrepp innebär att barn har rätt att uttrycka sina tankar och bli lyssnade på. Deras tankar är något som ses som värdefullt. Barn ska behandlas med lika respekt som vuxna. Barns intressen ses som något av värde och tas tillvara på. För att vuxna skall kunna göra barn delaktiga behöver de kunna inta barns perspektiv menar de. Delaktighet och barns perspektiv går hand i hand menar författarna. Barns perspektiv handlar om något som barn själva producerar. Det behövs ett förhållningssätt från vuxna där barnen skapar sin egen kultur utifrån sitt sätt att erfara världen. Att närma sig barns perspektiv kräver ett förhållningssätt från vuxna där de förstår att barnen har en egen kultur och ett eget sätt att förstå och tolka världen. När barn upplever att deras tankar, åsikter och intressen tas på allvar av de vuxna anser Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att barn har inflytande och delaktighet. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) menar att förutsättningarna för delaktighet och engagemang är lärande och meningsskapande. De hänvisar till Søbstdads (I Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 80) studie från 2002 där de har frågat barn i Norge om de anser att de har delaktighet i de beslut som fattas, något som väldigt få barn anser. Barnen tycker att de bara kan bestämma över sig själv och sin lek medan resten bestämde de vuxna. För att synliggöra barns delaktighet på

förskolan menar Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) att dokumentation bör analyseras och helst tillsammans med barnen. För att utveckla kvalitén i verksamheten och samspel med barnen utifrån barns perspektiv.

Arnér (2006) har i sin avhandling utgått ifrån ett utvecklingsarbete som pågick i ett års tid och som handlar bland annat om den förändring som har skett i pedagogernas förhållningssätt när det kommer till barns inflytande. Pedagogerna menade på att de nu erbjöd barnen mer inflytande och initiativ. Arnér menar att först när vuxna börjar reflektera över sin egen roll i mötet med barn, så kan barnen få rum till sina initiativ och inflytande. Arnér (2006) vill till skillnad från Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) skilja på begreppen inflytande och delaktighet. Hon lyfter begreppet inflytande till att handla om att barn ges möjlighet att påverka sin vardag på ett tydligt sätt. Pedagogerna ska planera verksamheten utifrån barnens idéer och intressen. Det handlar om att ge barnen en röst då vuxna har makt att bestämma om vilka röster som ska höras samt respekteras eller ej. Delaktighet är däremot att ta del av något som redan är förbestämt eller vara en del av ett gemensamt fokus menar Arnér. Pedagoger har ofta en oro att om barnen tar initiativ kommer det utbryta i kaos. Arnér menar att pedagoger som har det förhållningssättet har svårt att förändra sitt arbetssätt och håller sig gärna till det som har varit. Pedagoger håller gärna med sina kollegor och har då svårare att se till sådant som barn ser som meningsfullt och önskvärt.

Westlund (2011) har skrivit en avhandling om pedagogers arbete med barns inflytande i förskolan. Det som låg till grunden för hennes arbete var att inflytande är en rättighet för barn men samtidigt frågas det hur mycket ansvar barn klarar av att hantera. Hon valde att undersöka det utifrån en demokratididaktik teori. Alltså hur pedagogerna arbetar med att skapa förutsättningar för barns demokratiutövande i förskolan. Dels handlar det om att förbereda barnen på att bli deltagande i samhället men även demokrati här och nu. Hon valde att ha inflytande i fokus när detta studeras. Under hela undersökningen är det pedagogerna som ställs i fokus. Resultatet visar på att pedagogerna använder olika arbetssätt när det gäller arbetet kring barns inflytande. Bland annat genom att skapa handlingsutrymme för barnen, där de inte behöver vara beroende av pedagogerna utan kan starta aktiviteter själva. De väljer att dela upp barngrupperna för att ge möjlighet till att barnen ska kunna uttrycka sig rent muntligt samt uppmuntra barnen att kommunicera med varandra. Ett annat arbetssätt är när pedagogerna planerar aktiviteter utifrån barnens intressen. Sedan att ge barn möjlighet till att få bestämma. Detta kan ske genom valalternativ, låta barnen komma med förslag, uppmuntra

barnens egna initiativ samt komma med erbjudanden och förslag till barnen. Det sista arbetssättet som hon får fram i sin undersökning är att pedagogerna ger barn utrymme till att ta ansvar. Westlund menar att pedagogernas förhållningssätt påverkar barns möjlighet till att få inflytande eller inte i olika situationer. Situationer där barn kan få inflytande på dessa förskolor är i leken, matsituationer, vad barnen ska ha på sig, när de behöver gå på toaletten, planera den fysiska miljön och hjälpa till med inköp av bland annat frukt. Hon kommer fram till att barns inflytande oftast sker individuellt för att det oftast bara är ett fåtal barn som uttrycker sig i när hela gruppen är samlad. Westlund skriver att pedagogerna alltid kommer att ha en styrning över barnen alltså är det ingen fråga *om* utan *hur* barnen styrs. Med tanke på den rådande maktposition som pedagoger har över barn som finns på förskolan.

Emilson (2008) har skrivit en avhandling med en tolkande kritisk ansats. I fokus är vilka värden som är eftersträvansvärda i förskolefostran samt hur dessa kommuniceras sinsemellan pedagoger och barn i förskolan. I två av avhandlingens delstudier studeras barns möjlighet till inflytande samt delaktighet. Hon kommer fram till att stark lärarkontroll minskar barns möjlighet till inflytande. Men det finns situationer där pedagogerna bemöter barnen med stark kontroll men genom ett närmande av barns perspektiv, lekfullhet och emotionell närvaro där barnens möjligheter till inflytande istället ökar. Det blir då tal om intersubjektiv fostran menar Emilson. Med intersubjektivitet menar hon att det är något som sker mellan fostraren/läraren och den som fostras/barn där de delar en verklighet genom en ömsesidig kommunikation och gemensam förståelse (Emilson 2008, s. 23).

Dolk (2013) har i sin doktorsavhandling, skrivit om makt, normer och delaktighet i förskolan. I sin avhandling utgick Dolk (2013) från genuspedagogik, likabehandling och barns rättigheter vilka är de tre viktiga områdena inom förskolans värdegrundsarbete. Med begreppet barns rättigheter menar hon att barns rätt att göra sin röst hörd vilket innebär att barn ska få möjligheter att vara med och påverka sin vardag i förskolans verksamhet utifrån sitt tyckande och tänkande än att bara få rätt till delaktighet. Begreppen som makt, normer, normernas dubbelhet, ålder, delaktighet, motstånd och styrning genomsyrar hela hennes avhandling.

Dolk (2013, s. 33) hänvisar till Foucault som menar att makt skapas när det finns något motstånd vilket innebär att maktrelationer finns där det finns motstånd. Dolk (2013) använder begreppet delaktighet som en teoretisk utgångspunkt för sitt arbete, hon beskriver att begreppet delaktighet används på olika sätt beroende på kontexten. Social delaktighet som

används i relation till utsatta grupper i samhället där människor blir inkluderade genom att få möjlighet att delta i de rådande aktiviteter som är bestämda av någon annan. Dolk har i sin avhandling kopplat begreppet politisk delaktighet till barns rätt som innebär att barns rätt att göra sin röst hörd. Med hjälp av begreppet politisk delaktighet studerade hon hur maktrelationer bidrar till att skapa konflikter och motsättningar mellan barn och vuxna i förskolan.

I sin avhandling har Dolk fokuserat på hur vuxna försöker att leda barnen till den rätta vägen genom att utöva den makt som vi har som vuxen. Hon har analyserat hur konflikter mellan relationer barn och vuxna skapas inom förskolans värdegrundsarbete. Dolk menar att barn blir bångstyriga när de möter vuxnas motstånd i form av normer och normalisering. Hon betraktar barns motstånd som en tillgång till övande av demokrati vilket är ett överordnat begrepp för delaktighet och inflytande. Dolk (2013, s. 33) ser delaktighet i förskolans kontext som en möjlighet för barn att aktivt vara med och skapa relationer och normer för att påverka de rådande ramarna i den pedagogiska verksamheten.

Ett annat centralt begrepp i Dolks avhandling är styrning vilket innebär bland annat att leda eller kontrollera. Hon anser att styrning både kan vara positiv och negativ samt att det är något som vi inte alltid kan undgå, vilket inte betyder att det är oproblematiskt. Dolk (2013, s. 88-90) skriver om den obemärkta styrningen i förskolans pedagogiska verksamhet. Den används av pedagogerna för att styra barn rätt utan att de ska känna sig tvingade och styrda av vuxna. På detta sätt skapar vuxna möjligheter där barnen upplever frihet till exempel, valfrihet, i den fria leken eller valstunder där barnen får bestämma vad de vill göra utifrån de organiserade aktiviteterna som vuxna har bestämt.

Dolk hänvisar till Bartholdsson (Dolk 2013, s. 40) som beskriver en vänlig maktutövning. Vilket består av olika strategier och tekniker för att styra barn utifrån de rådande normer på förskolan där barn upplever frihetskänsla utan att känna sig förtryckta av vuxna. Dolk beskriver barnrådet som ett verktyg som gynnar barns rättigheter på förskolor. Detta kopplar hon till läroplanen som lägger mycket fokus på barns inflytande och delaktighet i förskolan samt anser att barnrådet är en aktivitet i förskolan som skapar möjligheter för barnen att öva grundläggande demokratiska principer som till exempel lyssna på andra, göra sin röst hörd och rösta.

1.3 Teoretiskt ramverk

Vi har valt att använda Foucaults maktperspektiv. Foucault (1982, s. 777) ansåg inte själv att hans arbete kunde ses som en teori men den används som en teori av andra. Vi har använt olika begrepp ur Foucaults maktperspektiv som vi anser är användbara för vår analys. Dessa begrepp är power (Foucault 1982) eller makt på svenska. Governmentality (Rose 1999; Larsson 2005; Gallagher 2008), eller styrningsperspektiv på svenska. Vi lyfter även Foucaults (1993) begrepp diskurs. Viktigt att tänka på är att vi inte kommer ge ett helhetsperspektiv av Foucaults arbete utan enbart det som vi anser är relevant för denna uppsats. Vi anser att dessa begrepp är relevanta för vår undersökning då bland annat myndigheter har ett krav på förskolan genom styrdokument att pedagoger ska fostra och utbilda demokratiska samhällsmedborgare. Pedagoger skapar möjligheter till barns inflytande genom styrning. Dessa möjligheter kommer från barnens intressen, tankar och åsikter som pedagogerna sedan ger tillbaka till barnen och kan styra dem till ett lärande.

1.3.1 Makt

Foucault (1976/2002, s. 103-104) menar att makt är inget som man äger eller en förmåga som någon person besitter utan det är något som utövas av alla människor. Foucault (1982) hävdar att: "Power exists only when it is put into action" (Foucault 1982, s. 788). Makt existerar endast när den omsätts i handlingar det vill säga en situation där mötet i handlingen mellan minst två parter påverkar deras handlingar. Makt är ingen egenskap som man äger utan den blir till i relationella sammanhang. Makt existerar där skillnader finns hos kulturer, kunskap, kompetens, språk och så vidare mellan människor. Ett annat villkor för att makt ska utövas enligt Foucault (1982, s. 790) är frihet. Han menar att frihet är en förutsättning till att makt ska utövas men samtidigt upphör friheten hos subjektet när makten sätts i handling. (Foucault 1982, s. 792). Vilket i relation till vårt arbete kan vara barn och pedagog i förskolan. Utifrån denna förklaring av makt, stämmer det inte med att se barns delaktighet på förskolan som en process där det är vuxna som äger makt och ger barnen en del av sin makt för att göra de delaktiga.

Gallagher (2008) har kommit fram till utifrån Foucaults maktperspektiv att barns delaktighet påverkas av olika maktnivåer. Gallagher förklarar att maktrelationer finns mellan enskilt barn, mellan barn och föräldrar samt mellan barn och lärare (Gallagher 2008, s. 403). De här nivåerna går in i varandra och makten som utövas på en lägre nivå har sitt ursprung i hur makten utövas på en högre nivå i en kedja. Detta kopplar vi till den svenska förskolan där dessa maktrelationer finns, men det finns likaså makt högre upp. Genom till exempel att

pedagogerna har en eller flera förskolechefer, sedan har kommunen krav på förskolorna och förskolan har styrdokument att förhålla sig till som kommer från myndigheter.

Gallagher (2008, s. 397) ger ett exempel där några elever ska rösta i ett elevråd om vem som ska bli den nya ordföranden inom elevrådet. Han menar att själva situationen i sig inte är bunden till makt men när eleverna röstar är det en form av makt. Om de dock inte väljer att rösta på grund av att de kanske inte har potentialen för att förstå hur en röstning går till och då blir det inte en fråga om makt menar Gallagher.

Tullgren (2003, s. 34) hänvisar till Foucault som ansåg att makt och kunskap inte går att sära på utan de behöver en relation till varandra. För att makt ska kunna uppstå behöver den en viss kunskap om subjekts beteenden och kunskapen skapar sanningar det vill säga människors sätt att tänka och uppleva världen.

Alla som är aktiva inom förskolans kontext ingår i ett relationellt sammanhang. Det blir därför intressant att analysera vårt resultat utifrån Foucaults maktperspektiv kopplat till barns inflytande och delaktighet.

1.3.2 Diskurs

Franskans discours, som på svenska har översatts till diskurs, har flera betydelser på franska. Det är bland annat tal, prat och föreläsning (Foucault 1993, s. 57). Foucault använde diskursbegreppet som ett namn på hela den praktik som producerar en viss typ av uttalanden. Winther Jørgensen och Philips beskriver "att en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen" (Winther Jørgensen & Philips 2000, s. 7). Vad är det som bestämmer talet? Foucault (1993) menade att människor vet om de förbjudna orden, diskursens första utestängningsprincip är förbudet. Foucault förklarade förbudet på följande sätt. "Alla vet att man inte får säga allt, att man inte får tala om vad som helst när som helst och, slutligen, att inte vem som helst får tala om vad som helst" (Foucault 1993, s. 7). Detta kopplar vi till att diskursens praktik har olika regler som måste upprätthållas. Foucault (1993, s. 8-10) skriver sedan om en andra utestängningsprincip som han kallade för en uppdelning och ett förkastande. Han ger en historisk återblick till medeltiden och kopplar denna utestängningsprincip till förnuft och vansinne. Där han menar att personer som tordes vara galna eller dårar, inte fick tillträde till andras diskurs utan deras ord blev obefintliga, utan någon sanning, betydelse eller någon makt. Han menar dock att detta inte sker lika tydligt

idag utan alla får möjlighet att få komma till tals, samtidigt som han menar att till exempel en läkare står över sin patient då läkaren besitter mer kunskap. Detta kopplar vi till att olika yrkesgrupper och kulturer har sitt specifika språk med olika begrepp och för att kunna bli en del av den diskurspraktik behöver man ett tillträde till det språk och regler som existerar. Foucault (1993, s. 8) skriver att diskursen finns i det dolda. Men blir synlig av förbuden som den påverkas av som är begäret och makten. Förbuden är det som synliggör diskursen. Den sista utestängningsprincipen som Foucault (1993, s. 14-16) skriver om är viljan till sanning.

Vi tolkar Foucault med att bakom sanningen ligger det andra faktorer som påverkar denna sanning såsom begär och makt. Denna vilja blir vi påtvingade under en längre period och den sanning vi uttrycker lägger sig dolt över makten och begäret. Dessa sanningar påverkas också av vilken tid i historien de uppkom. Winther Jørgensen och Philips (2000, s. 19-21) tolkar Foucault med att kunskap inte är detsamma som verkligheten. I en diskursiv konstruktion finns sanningen och kunskapsregimer som bestämmer vad som är falskt eller sant. Det går inte heller att nå någon sanning för man kan aldrig tala från en position utanför diskursen utan sanningen skapas inom diskurserna. Fokus skall då inte ligga på att fråga sig om det är sant eller falskt utan fokus ska vara på att analysera diskursiva processer, där diskurser skapas och ser ifall de ger en sann eller falsk bild av verkligheten. De skriver utifrån Foucault att makten skapar diskurser, kropp, subjektivitet och kunskap.

Makt ses som något positivt för att möjliggöra det sociala och genom makten kan vår sociala värld skapas samt skapa relationer till varandra. Foucault (1993, s. 26-27, 30-31) skriver att för att bli en del av en diskurs behöver du kunna förstå vilka spelregler det innebär. Detta gör att vissa utestängs från diskursen om de inte snappar upp reglerna eller normerna inom en viss specifik diskurs. Subjektet måste uppnå vissa krav. Han skriver att vissa diskurser är svårare att få ta del av medan andra är i stort sätt helt öppna för det talande subjektet. Sådant som hotar makten ses inte som acceptabelt. Något som dock ses som positivt är när kunskap utbyts emellan olika individer. Inom ett diskurssamfund är det ett begränsat antal som får vara en del av detta samfund även om det inte finns någon uttalad regel om hur många det är och det är genom detta samfund diskursen kan hållas levande.

Foucault går sedan in på en lära och det är något som kan spridas och alla får i stort sätt ta del av denna diskurs så länge de har samma sanning men reglerna är mer flexibla här. Diskursen får de talade subjekten vilket är talande individer, att ha vissa åsikter men utestänger andra.

Han menar att utbildningssystemet försöker upprätthålla vissa specifika diskurser, samt påverka deras kunskaper och därigenom den makt dem bär. Foucault (1993, s. 35) skriver att diskursen handlar om att varje subjekt ska bli medvetna om sin logos som innebär att bli medveten om sitt självmedvetna och kunskap om världen. Winther Jørgensen och Philips (2000, s. 7) hävdar att diskurs är ett sätt att strukturera språket beroende av vilka yttranden som vi uttrycker inom olika sociala domäner. Det finns olika diskurser såsom medicinsk diskurs eller politisk diskurs. Dahlberg, Moss och Pence (2014, s. 89) menar att vårt kritiska tänkande handlar om att vi ifrågasätter och dekonstruerar både vårt sätt att se på världen och vår relation till den. De anser för att kunna utmana de dominerande diskurserna vilket är ganska svårt men inte omöjligt måste man ta avstånd från de sociala regler och praktiker i den rådande diskursen som avgränsar vår kunskap och kritiska förmåga. Dahlberg, Moss och Pence (2014, s. 89) skriver för att kunna utmana en dominerande diskurs måste pedagogerna och forskarna först synliggöra och demaskera vilket innebär att kritiskt reflektera och sedan problematisera rådande diskurser och de konstruktioner och praktiker som de producerar.

Diskursbegreppet hänger tätt samman med maktperspektivet. Inom förskolan existerar det en diskurs som bygger på de rådande normer och värden. Anledningen till att vi valde diskurs för att analysera vårt resultat är att vi upplever att makt i förskolans kontext produceras genom de dominerande normer som finns i förskolans diskurs.

1.3.3 Styrning

Larsson och Rose har båda tagit del av Foucaults arbete främst kring begreppet styrning. Styrning ses som en modern form av maktutövning (Larsson 2005, s. 441). Styrning kan ses som något som både är positivt eller negativt (Rose 1999). Rose menar att begreppet styrning kan ses som en metod, strategi eller taktik, för att reglera, forma eller utöva makt över en grupp människor eller individ. För att detta ska få ske måste den som blir styrd acceptera det. Larsson (2005, s. 444) menar att styrning är ingenting som kan utövas över en individ utan man måste se individen som ett fritt subjekt. Det är ett sätt för den styrda att bli vägledt samt styra människors agerande i olika riktningar (Rose 1999). Personen ifråga som styr har ett syfte som den vill att den styrde ska uppnå. Den goda styrningen är när man försöker dela makten sinsemellan relationerna. Rose hävdar att ifall en person ska kunna styra behöver den också ett språk för att kunna sätta ord på kunskaper och metoder.

Styrning syftar enligt Rose (1995) mot en mängd olika sätt att reflektera, agera och mot bakgrund av olika målsättningar och principer, syftar styrningen till att forma, vägleda och

reglera människors uppföranden. Och inte bara andra människor utan även en själv. Genom reflektion kan människor bli fria subjekt som är kapabla till att utöva en reglerad frihet och ta hand om sig själva. Det kan vara ett sätt att försöka påverka sitt liv. Det blir då en fråga om självreglering, något som ses som eftersträvansvärt. Styrningen har en stor tilltro till individerna att de ska kunna reglera sig själva i en social sfär. Maktutövandet får ta plats när det rör sig om normer. Rose (1995) hävdar att det viktigaste är att den styrda en dag själv kan styra sig själv, bemästra sig själv samt klarar av att ta hand om sig själv, med andra ord självreglering.

Förskolan har flera styrdokument till exempel läroplanen, som förskolan måste förhålla sig till. Styrning kan ses som en metod för att forma, vägleda och reglera människor. Det blir en naturlig process inom förskolans värld att styrning sker i verksamheten för att uppfylla läroplanen. Vi tänker oss att styrning kan leda till både att barn får möjligheter eller begränsningar till sitt inflytande och sin delaktighet varav vi väljer att använda begreppet styrning i vår analys.

2. Metod och material

I kommande avsnitt presenterar vi val av metod och material till vår undersökning.

Vi valde att genomföra en kvalitativ inriktad studie. Vi valde denna metod är med tanke på att vårt syfte och frågeställningar frågar efter beskrivningar om barns inflytande och delaktighet. Larsson (1986, s. 12) menar att det som är specifikt för en kvalitativ studie är att man studerar uppfattningar och skillnader mellan hur något *är* och hur något *uppfattas vara*. Patel och Davidson (2003, s. 103) menar att det som kännetecknar en kvalitativ undersökning är att tolka och förstå livsvärlden, beskriva en kultur samt beskrivningar. Det vi vill ta reda på är pedagogers olika beskrivningar om begreppet barns inflytande och delaktighet samt hur de arbetar med dessa olika delar. Vi har därför valt att intervjua åtta olika pedagoger¹ på fem förskolor som ligger i två olika kommuner. Patel och Davidson (2003, s. 78) beskriver att man kan utföra intervjuer där frågorna är öppna och halvstrukturerade med möjlighet till

¹ Vi skiljer inte på förskollärare och barnskötare i denna uppsats utan vi kommer använda begreppet pedagog.

följdfrågor vilket innebär att intervjupersonerna får maximalt utrymme för att svara på frågorna som ställs.

2.1 Tillvägagångssätt

Här nedan kommer vi att presentera de verksamma förskolorna samt de pedagoger vi har intervjuat. Till en början hade vi tänkt intervju 6 pedagoger på 3 olika förskolor, men på grund av personalbrist fick en förskola inte ihop det rent planeringsmässigt. Vi löste problemet genom att kontakta två pedagoger som vi känner rätt väl, varav den ena pedagogen kunde ordna tre intervjuer på sin arbetsplats samt att vi genomförde en till intervju med den andra pedagogen. Vi lämnade ett informationsbrev till alla pedagoger där det stod information om vår undersökning och vårt syfte med studien. Det stod att de när som helst kunde avbryta sin medverkan och att alla personuppgifter skulle anonymiseras. I vår undersökning deltog åtta pedagoger från fem olika förskolor och de har bidragit med sina uppfattningar och synpunkter kring de viktiga begreppen barns inflytande och delaktighet som är aktuella i förskolans kontext. Fyra av förskolorna ligger i samma kommun och den femte ligger i en annan kommun. Alla namn på både förskolor och pedagoger är fiktiva för en vidare beskrivning om pedagoger och förskolor se bilaga 3.

Vi valde att använda ljudupptagning när vi intervjuade våra informanter. Detta tillvägagångssätt har vi valt att använda när vi genomförde våra intervjuer, alla frågor ställdes i samma ordning men följdfrågorna såg olika ut beroende på situation. Vi formulerade vår intervjuguide baserat på öppna frågor. Patel & Davidson (2003, s. 83) anser att det finns både fördelar och nackdelar med ljudinspelning under en intervju. Fördelen enligt dem är att intervjupersonens svar noggrant noteras, däremot kan nackdelen bli att intervjupersonen kanske inte pratar lika fritt som om ljudupptagningen inte hade varit närvarande.

2.1.6 Hur intervjuerna gick till och arbetet efter

Alla intervjuerna genomfördes i ett avskilt rum på förskolorna förutom den ena som blev intervjuad på ett café. Vi påminde informanterna återigen att vi ville spela in intervjuerna vilket godkändes av samtliga pedagoger. Vi utgick från vår intervjuguide när vi ställde frågorna och vi har alltid ställt frågorna i samma ordning. Vi har kompletterat med följdfrågor där det har behövts en vidare förklaring. Intervjuerna tog i snitt 20-45 minuter att genomföra. Vi diskuterade informationen direkt efter varje intervju och sedan påbörjades transkriberingsarbetet. Patel och Davidson (2003, s. 104-105) hävdar att talspråk och skriftspråk inte är samma sak då talspråket kan ha ofullständiga meningar och grammatiska

fel som kan behövas rättas till när man gör transkriberingar. Vi valde att skriva ner intervjuerna i dess helhet för att sedan ändra talspråk till skriftspråk för att det ska bli lättare att läsa vad informanterna menar i vår resultatdel. Efter vi hade transkriberat intervjuerna skrev vi ut dem i pappersformat. Vi klippte ut varje fråga från samtliga informanter och lade ihop de frågorna som hörde ihop med varandra. Vi läste och diskuterade pedagogernas utsagor med varandra och valde de delar som vi upplevde var mest relevanta för vår undersökning.

Vårt transkriberingsmaterial blev över 50 datorskrivna sidor och därför har vi varit rätt sparsamma med citat då vi har velat få fram alla pedagoger i vårt empiriska material.

2.3 Metodreflektion – validitet och tillförlitlighet

Vi kommer här att resonera kring uppsatsens validitet och tillförlitlighet. Stukát (2011, s. 133-134) menar att validitet innebär att det handlar om att vi undersöker det som vi avser att undersöka. Reliabilitet eller tillförlitlighet som i en kvalitativ undersökning kan kopplas till tolkningar. Vi planerade till en början att genomföra 6 stycken intervjuer och observationer på olika förskolor. Men på grund av tidsbegränsningen valde vi tillslut att enbart göra intervjuer. Stukát (2011, s. 133) menar att alla studier har brister. Vi märkte i efterhand några brister när vi genomförde intervjuer till exempel när vi hade genomfört vår första intervju märkte vi att den hade behövts kompletteras med fler följdfrågor för att få fram ännu tydligare svar från informanten. En annan intervju genomfördes på ett café och det var svårt att höra vad informanten sa när vi i efterhand lyssnade på ljudinspelningen. Vi valde då i efterhand att kontakta henne igen för att komplettera svaren ytterligare. Under en annan intervju upplevde vi informanten som stressad av den anledningen att hon gav oss rätt korta svar och hon sa innan att det var ont om personal i förskolan den dagen.

Stukát (2011, s. 134) menar att det är viktigt att redogöra för hur tillförlitlig som vi anser vår undersökning är och det kräver en noggrannhet samt tydlighet. Det som vi har uppmärksammat är bland annat att vi valde att spela in samtliga intervjuer och sedan transkribera dem i dess helhet. Vi valde att spela in av den anledning att vi då inte missade någon utsaga och för att få en rättvis tillbakablick på intervjuerna samt få en större validitet i vårt resultat. Vi var pålästa om ämnet innan vi utformade vår intervjuguide, vi tog också hänsyn till vårt syfte och frågeställningar när vi formulerade vår intervjuguide. Vi hade informerat samtliga informanter om att vi ville genomföra en intervju med fokus på inflytande och delaktighet innan vi kom dit till dem. Under de första tre intervjuerna var vi båda två

närvarande men under de sista fem gjorde vi dem från varsitt håll, självklart hade någon annan av oss kunnat ställa fler följdfrågor eller uppmärksammat något annat om vi båda hade närvarat under samtliga intervjuer, men vi upplever inte detta som något problem. Stukát (2011, s. 136) anser att det inte går att generalisera studier om undersökningsgruppen är liten. Vi anser därför att det inte går att generalisera vårt resultat till alla pedagoger då vi enbart har intervjuat åtta pedagoger men det kan ses som en utgångspunkt eller vidareutveckling för diskussioner om barns inflytande och delaktighet bland verksamma pedagoger i förskolan eller studenter.

2.4 Arbetsfördelningen

Vi läste litteraturen på varsitt håll men vi båda har läst allting. Tillsammans formulerade vi vår intervjuguide. Vi båda var närvarande när vi genomförde de tre första intervjuerna. Agneta genomförde sedan tre intervjuer på egen hand och Erum gjorde två stycken själv. Vi transkriberade fyra intervjuer var. Texten har vi skrivit tillsammans i ett gemensamt dokument och haft gemensamma diskussioner kring.

2.5 Etiska ställningstaganden

Vi har i enlighet med Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer utgått från alla dess krav som presenteras här. Vi informerade pedagogerna syftet med vår undersökning samt att medverkandet är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan utan att det får negativa konsekvenser, detta kallas för *informationskravet*. Det andra kravet är *samtyckeskravet*, det handlar om att våra informanter behöver ge sitt godkännande. Alla personer anonymiseras och det ska inte gå att spåra personen, detta är *konfidentialitetskravet*. Detta har vi gjort genom att vi använde fiktiva namn på både pedagoger och förskolor. Vi nämnde inte heller inom vilken kommun förskolorna ligger. Det sista kravet är *nyttjandekravet*, det handlar om att materialet inte får spridas till obehöriga och ska förvaras på en trygg plats. Vi har förvarat vårt material i ett dokument som bara vi kommer åt. Alla inspelningar och transkriberingar har raderats i efterhand när uppsatsen var färdigskriven.

3. Resultat och analys

Vi presenterar här nedan vår empiri och analyserar den utifrån teorier och tidigare forskning. Vi strukturerar detta avsnitt utifrån fyra huvudrubriker. Den första rubriken är *pedagogernas beskrivning av begreppen inflytande och delaktighet* som handlar om vilken syn pedagogerna har kring dessa begrepp. Den andra rubriken heter *möjligheter och begränsningar i arbetet med barns inflytande och delaktighet*. Där lyfter vi pedagogernas utsagor kring följande

aspekter: förhållningssätt, ålder och språk samt osynliga/synliga barn utifrån barns inflytande och delaktighet. Vi lyfter också vad pedagogerna anser att barn får påverka och inte påverka inom förskolans kontext. Under den tredje rubriken *synliggörande av barns initiativ till sitt inflytande och delaktighet* kommer vi att presentera hur pedagogerna använder pedagogisk dokumentation, barnråd och röstning för att synliggöra barns initiativ. *Styrning och makt* är den sista rubriken och där redogör vi för hur pedagogerna resonerar och upplever begreppet styrning i förskolans kontext.

3.1 Pedagogernas beskrivning av begreppen inflytande och delaktighet

Vår insyn i tidigare forskning visar att begreppen inflytande och delaktighet kan ses utifrån två olika perspektiv. Arnér (2006, s. 26) anser att inflytande och delaktighet är två olika begrepp medan Emilson (2008, s. 29) menar att inflytande går under delaktighetsbegreppet. Vi har sett samma mönster i våra intervjuer där de flesta av pedagogerna ser inflytande och delaktighet som två olika begrepp medan en pedagog upplever inflytande som ett ord och delaktighet är det som faktiskt sker inom förskolan.

Carina menar att inflytande och delaktighet är att alla ska ha rätt att säga vad de tycker och tänker. Hon ser inflytande som ett ord men delaktighet menar hon är det som faktiskt sker i förskolan. Det kan vara till exempel att barnen får vara med i diskussionerna för att påverka inomhusmiljön. Carina förklarar att:

Barnen är med i våra diskussioner när vi ska göra om något rum. Vi pratar med barnen om vad de tycker och sedan får de rent praktiskt vara med. Det är både delaktiga och får inflytande (Carina 2015-10-15).

Detta kopplar vi till Emilson (2008, s. 29) som ser delaktighet som en möjlighet att få vara en del av något och få göra val, ta initiativ och få möjlighet att fatta beslut. Emilson ser inflytande snarare som ett begrepp som inkluderas i delaktighetsbegreppet. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (2003, s. 71-72) menar att vuxna behöver ett förhållningssätt där de tillerkänner barn en egen kultur och ett eget sätt att förstå världen. För att barn ska känna sig förstådda och delaktiga är det viktigt att pedagoger genom sin lyhördhet skapar möjligheter för barns delaktighet vilket i sin tur leder till barns inflytande. Carina menar också att hon och hennes kollegor skapar möjligheter till barns inflytande genom att de gör barnen delaktiga i olika pedagogiska situationer.

Ett annat sätt att se på begreppen inflytande och delaktighet som vi har uppmärksammat i vår studie är kopplat till Arnér (2006, s. 26) synsätt kring begreppen. Pedagogerna Erika, Jenny, Linda, Hanna och Maya i vår undersökning gör en tydlig skillnad på begreppen delaktighet och inflytande. De beskriver delaktighet som något som barn är med i men inte har möjlighet att påverka i lika stor grad som om de har inflytande. Inflytande menar de är att barn ska få påverka innehållet i det som sker i verksamheten. Linda hävdar att inflytande kan vara att barn väljer att inte delta i en aktivitet vilket påverkar deras vardag. Hon menar att det också är ett sätt att påverka sin situation och ha inflytande över genom att inte välja att delta i aktiviteter i förskolan. Hanna ger en liknande beskrivning av begreppen men tillägger att delaktighet ska ske på barnens egna villkor. Hon uppfattar inflytande som något som handlar om att få delge sina tankar men också få vara med och besluta och bestämma saker. Erika beskriver om hon ser någon skillnad på begreppen delaktighet och inflytande eller om de har samma betydelse. Erika säger:

De kan väl gå in i varandra men inflytande är mer någonting som kommer från barnen och delaktighet är det som vi vuxna får barnen att delta i (Erika 2015-10-26).

Enligt Arnér (2006, s. 26) handlar delaktighet om att barn får ta del av och vara i ett sammanhang som andra redan har bestämt. Arnér menar att detta kan leda till att pedagoger missar att se till barnets kreativitet. Arnér menar att inflytande är att barnen ska få möjlighet att påverka sin egen vardag i förskolan på ett tydligt sätt. Pedagogerna ska våga släppa sin planering ibland och ge plats åt barnens initiativ och idéer. Hon anser att pedagoger måste ge barn en röst för det skapar möjligheter till inflytande i den planerade aktiviteten. För i den planerade aktiviteten är det pedagogen som har bestämt vad som ska ske, vilket blir en fråga om makt. Pedagogen kan dock välja att låta barnen få påverka aktiviteten genom sina åsikter och tankar. Foucaults (1982) syn på makt kan ge en vidare förståelse för vad makt innebär kopplat till den som Arnér (2006) lyfter. Foucault (1976/2002, s. 103-104) hävdar att makt inte är något som man äger eller en förmåga som någon besitter utan det är något som utövas av alla människor. Foucault (1982, s. 788) hävdar att makt skapas i relationella sammanhang. Pedagogerna i vår studie som nämndes ovan är medvetna om att de behöver låta barnen få påverka sin vardag i förskolan genom sitt inflytande. Barn existerar också i relationer och kan därför också utöva makt. När Linda till exempel säger att barn kan ha inflytande genom att välja att inte delta i en aktivitet. Barnen tar då makt över sin egen situation.

Det vi kan se är att begreppen inflytande och delaktighet inte är entydiga begrepp. Samtliga pedagoger som nämndes här ovan uppfattar begreppen som två olika begrepp. Delaktighet är när barnen är med i redan förbestämda situationer och inflytande är det när barnen kan påverka verksamheten men pedagogerna beskriver detta på olika sätt. Carina till exempel ser på inflytande som ett resultat av delaktighet. Medan Maya menar att delaktighet är att barnen får delta i något däremot är inflytande en möjlighet att påverka innehållet i förskolans kontext.

3.2 Möjligheter och begränsningar i arbetet med barns inflytande

Vi presenterar här pedagogernas utsagor om möjligheter och begränsningar i arbetet med barns inflytande och delaktighet utifrån följande aspekter, förhållningssätt, ålder och språk samt osynliga/synliga barn. Vi resonerar utifrån pedagogernas syn på vad barnen kan få påverka samt inte påverka på förskolan.

3.2.1 Pedagogernas förhållningssätt till barns inflytande

I detta avsnitt skriver vi om pedagogernas syn på vilken betydelse deras förhållningssätt har för att barnen ska få inflytande och delaktighet i förskolans verksamhet.

Arnér (2006, s. 12) skriver att vuxnas förhållningssätt påverkar barn till att bli respektfulla varelser som blir medvetna om sina rättigheter och skyldigheter som existerar i ett demokratiskt samhälle, därför blir de vuxna viktiga förebilder för barn. De pedagoger som vi har intervjuat i samband med vår undersökning har ett positivt förhållningssätt till barns inflytande och delaktighet. De flesta av dem påstår att de i högsta mån försöker bejaka barns initiativ till sitt inflytande och undviker att använda ordet ”nej”. Däremot kan det pågå en förhandling och diskussion mellan barn och pedagoger. Peter berättar:

Jag försöker att inte säga nej utan allt som barn kan tänkas vilja göra kan man diskutera och fundera kring. Och barnen kan komma på att det kanske räcker med att vi lekar att vi åker till rymden. Vi behöver kanske inte göra det på riktigt (Peter 2015-10-12).

Pedagogerna Jenny, Erika, Hanna och Linda beskriver att de har ett bejakande förhållningssätt till barnens tankar och idéer för de är värdefulla men samtidigt tycker de att det är viktigt att man har tydliga regler och ramar för att skapa ordning i den vardagliga verksamheten där alla barn ska få möjlighet till sitt inflytande än att det några få som tar plats. Vi kopplar deras uttalanden om regler och ramar till Rose (1995; 1999) som betraktar begreppet styrning som en metod för att reglera, vägleda, forma eller utöva makt över en grupp människor eller individ. För att detta ska få ske måste den som blir styrd acceptera detta. Pedagogerna som

nämndes ovan får styra barn för att upprätthålla regler och ramar på grund av att alla barn ska få möjlighet att få uttrycka sig och påverka förskolans verksamhet. Pedagogerna menar att det är ett sätt för att ge alla barn en möjlighet till sitt inflytande snarare än att några få barn enbart ska få inflytande.

Arnér (2006, s. 100-101) kom fram till i sin avhandling att när pedagoger i hennes undersökning uppriktigt bejakar barns initiativ har detta lett till mer kreativitet och ökad koncentration bland barnen. Pedagogerna i Arnérs studie fick en rädsla för att kaos skulle uppstå vilket inte stämde med den bild som uppstod utan det skapades en lugn och positiv stämning i barngruppen. Liknande uppfattning beskriver Jenny, en av pedagogerna.

Om alla barnen får ett ja på allt de vill göra, kan det skapa oordning och kaos. Hur vi pedagoger sedan kan motivera ett eventuellt nej på något kräver också ett förståeligt och empatisk svar (Jenny 2015-10-20).

Erika menar att det kan bli mer lugn i barngruppen om de som pedagoger väljer att utgå ifrån barnens intressen. Precis som Arnér (2006, s. 100-101) också uppmärksammar i sin studie att när pedagoger utgår från barns intressen och initiativ blir det en lugn atmosfär i barngruppen.

Maya tycker att pedagoger ska ge barnen friheten att uttrycka sig och ha ett förhållningssätt som ger barnen upplevelser av att det finns inget rätt eller fel. Hon anser att det är viktigt att respektera det som barnen uttrycker. Hon berättar att hon en gång valde att släppa sin planerade aktivitet då barnen som är 2 år inte ville sitta stilla. Hon förklarar att hon såg barnens behov och startade en rörelseaktivitet istället som ledde till en lugn och positiv atmosfär. Pramling Samuelsson och Sheridan (2003, s. 71-72, 75) anser att en förutsättning för att göra barn delaktiga och skapa möjligheter till barn att få inflytande är att pedagogerna klarar av att sätta sig in i barns perspektiv. Det handlar om som tidigare nämnt att vuxnas förhållningssätt erkänner barn en egen kultur, ett eget sätt att erfara och förstå världen. Detta förhållningssätt leder till att barnen kan få inflytande och delaktighet när pedagogerna tydligt tillvaratar barns perspektiv i olika pedagogiska sammanhang, att barnens intressen tas tillvara. Emilson (2008, s. 86) menar för att barn ska få påverka behöver de vuxna möta barnen utifrån deras förutsättningar och möjligheter. Detta blir då från pedagogernas sida ett närmande av barns perspektiv något som ses som nödvändigt för att barn ska få inflytande och delaktighet.

Linda på förskolan *Mumin* talar om hur hennes förhållningssätt till barns inflytande och delaktighet har förändrats med tiden. Hon beskriver en matsituation som skedde vid slutet av

70-talet. Linda berättar vidare att när hon arbetade på en förskola under den tiden var det en regel att alla barn skulle smaka på allting som fanns på bordet. En gång hände det att hon tvingade ett barn att smaka på en blomkålsbit. Barnet sa till Linda innan att den inte tycker om blomkål men hon stod fast vid att barnet skulle smaka ändå. Barnet blev ledsen och sur samt tillslut så trött att den somnade vid matbordet. Efter en stund när barnet vaknade upptäckte Linda att den hade blomkålsbiten kvar i munnen och då tänkte Linda följande:

Vad håller man på med och för vem ska man försöka strida om det här och det är klart att barnen också ska ha rätt till att bestämma vad de själva ska äta. Nej! Jag har inte hållit på med sådant sedan dess (Linda 2015-10-26).

En förändring skedde när Linda uppmärksammade sitt eget agerande i matsituationen. Linda säger uttryckligen att hon inte längre tvingar ett barn att äta något som barn inte tycker om. Hon har gått från ett tvingande till ett mer öppet förhållningssätt vid måltidssituationerna. Detta kopplar vi till Arnér (2006, s. 62) som menar att pedagoger ska bli medvetna om sitt handlande och varför man gör på ett visst sätt. Arnér (2006, s. 89) skriver att ens förhållningssätt inte är statiskt utan den förändras hela tiden.

När Linda blev medveten om det hon höll på med vid matbordet insåg hon att hon använde sin makt för att tvinga barnet att äta upp det som barnet inte tyckte om. Hon tänkte och reflekterade över sitt förhållningssätt gentemot det lilla barnet och blev medveten om sitt eget görande vilket förändrade hennes handlingar och tänkande. Foucault (1993, s. 35) lyfter ordet subjekt det vill säga en individ och ordet diskurs som i detta fall är förskolans diskurs som innebär att det är pedagogerna som upprätthåller vissa specifika regler om vad som anses rätt eller fel, som i detta fall behövde alla barn smaka på maten. Foucault påstår att varje subjekt inom en diskurs ska bli medveten om sin logos. Vilket innebär att man blir medveten om sina åsikter, tänkande och görande samt hur man upplever världen. När Linda blev medveten om sitt görande att hon tvingade ett barn till att smaka på maten mot barnets egen vilja valde hon att förändra sitt synsätt.

Dahlberg, Moss och Pence (2014, s. 89) beskriver en diskurs som något som innebär det som anses rätt att göra och säga. I en praktik kan det finnas flera diskurser men bland dem existerar det en diskurs som har en central position som betraktas som en dominerande diskurs. I Lindas fall handlade den dominerande diskursen om en regel att alla barn skulle smaka på all mat som var framdukad, något som hon tillslut valde att gå emot, då hon tyckte

att barn själva ska få välja vad dem vill äta. Linda ansåg att hon missbrukade sin makt gentemot barnet och gick emot den dominerande diskursen. Dahlberg, Moss och Pence (2014, s. 84, 89) förklarar att motdiskurs handlar om att förstå världen på ett annat sätt än den nuvarande föreställningen om världen. Författarna menar att vårt kritiska tänkande handlar om att vi ifrågasätter och dekonstruerar både vårt sätt att se på världen och vår relation till den. Författarna anser för att kunna utmana de dominerande diskurserna måste man ta avstånd från de sociala regler och praktiker i den rådande diskursen som avgränsar vår kunskap och kritiska förmåga. När människor kritiskt reflekterar kan makten synliggöras och det är först då som motdiskurser kan skapas.

Sammanfattningsvis menar pedagogerna i vår undersökning att det är viktigt med ett bejakande förhållningssätt när det gäller att främja barns inflytande och delaktighet i förskolans verksamhet. Genom att se till barnens intressen, tankar och behov kan det skapa en gynnsam miljö. Pedagogerna menar att de också ska vara lyhörda inför barnen. De nämner att det behövs en styrning från deras sida för att ge alla barn möjlighet till barns inflytande och delaktighet.

3.2.2 Ålder och språk

Under denna rubrik redogör vi för informanternas utsagor om barns inflytande och delaktighet utifrån barns ålder och språk.

De flesta av våra informanter beskriver ålder och språk som två aspekter som påverkar barns rätt till sitt inflytande i förskolans verksamhet i olika sammanhang. Peter och Maya på förskolan *Båten* berättar att barnrepresentanterna i barnrådet är i åldrarna från 3 till 5 år och de minsta på förskolan som är mellan 1-2 år deltar inte i barnrådet. Peter menar att inflytande är något som ses som mer önskvärt desto äldre barnet blir och något den ska få utveckla med tiden. Hanna på förskolan *Tåget* beskriver också att i barnrådet har de två representanter från varje avdelning oavsett åldrar men det brukar bli att de äldre barnen tar mer plats än de yngre. Westlund (2011, s. 154) har i sin studie uppmärksammat liknande situationer där de äldre barnen fick mer utrymme och möjligheter för sitt inflytande. Pedagogerna i hennes studie involverade de äldre barnen i högre utsträckning än de yngre barnen i verksamheten, exempelvis i planering av aktiviteter och konfliktlösning. Utsagor från våra pedagoger i undersökningen visar också att äldre barn har större möjligheter att påverka förskolans verksamhet genom att delta i barnrådet.

Linda på förskolan *Mumin* anser att de barn som kan kommunicera verbalt får större möjlighet till sitt inflytande men samtidigt tycker hon att de yngre barnen som inte kan kommunicera med ord har förmåga att kroppsligt uttrycka sig och visa sina önskningar och behov genom kroppsspråk. Foucault (1982, s. 792) menar att makt existera där skillnader finns hos bland annat kulturer, kunskap, kompetens och språk mellan människor. Dessa skillnader är förutsättningar för att maktrelationer ska uppstå. Denna maktskillnad som Foucault beskriver och som Linda berättar om, existerar i den språkliga förmågan hos barnen. Det blir lättare för de vuxna att förstå de barn som pratar uttrycker hon som i sin tur leder till att de kan påverka mer i verksamheten. Det blir en förutsättning för de barn som har ett verbalt språk att få sina viljor igenom än för de barn som inte har utvecklat sitt språk än. Vilket blir ett resultat av att barn som har ett utvecklat språk får mer makt än de som inte har utvecklat språket än.

Carina på förskolan *Rosen* säger att alla barn oavsett ålder och språklig förmåga är delaktiga för även om de inte har utvecklat språket har de förmågan att uttrycka sig på andra sätt. Hon menar att det inte behövs många ord för att vara med och påverka. De yngre barnen kan alltid vara med och flytta möbler, peka på saker samt visa på olika sätt att de vill vara delaktiga. Pedagogerna uppskattar de yngre barnens värde oavsett deras ålder och deras utvecklade språkliga förmågor. Hon tar de yngre barnens förmågor på allvar och genom sin lyhördhet skapar hon möjligheter för de yngre barnens delaktighet och inflytande i förskolans vardagliga verksamhet. Vi kopplar detta till att Carina är lyhörd inför barnen och Emilson (2008, s. 89) beskriver lyhördhet utifrån en emotionell närvaro som "*en handling riktad mot någon annans tillstånd, i syfte att förändra denna*" (Emilson 2008, s. 89). Att vara lyhörd innebär att förstå andras behov och önskningar och utifrån den informationen försöker man förbättra den andra. Emilson (2008, s. 90) skriver vidare att det blir en maktstruktur mellan pedagogerna och barn som ruckas på när pedagogerna är emotionellt närvarande och lyhörd inför barnets behov och uttryck. Det handlar om ett erkännande av det lilla barnet som en del av vårt samhälle som också har rätt att få påverka den värld vi lever i (Emilson 2008, s. 27).

Erika säger att de barn som precis har lärt sig att gå får hjälp av en pedagog med att hålla tallriken när de tar mat från förskolans matbuffé för att deras balans är inte helt stabil än och därför behöver de lite hjälp i början. Westlund (2011, s. 154) uppmärksammade i sin studie att de yngre barnen utövar sitt inflytande på ett annat sätt än de äldre. Hon lyfter olika exempel från hennes studie där de yngre barnen fick lämna samlingsrummet om de ville eller fick ta med sig sina gosedjur till förskolan. Detta pratar inte Erika om men hon menar att de yngre barnen får

inflytande genom att de hjälper barnen att hålla i tallriken, medan barnet själv kan välja vilken mat den vill ta. Pedagogerna hade annars kunnat välja att själva lägga upp mat på barnens tallrikar och servera dem men det här blir en möjlighet för alla barn att kunna få inflytande över vad de vill lägga på sin tallrik och hur mycket. Det blir ett sätt för de yngre att utöva sitt inflytande men med stöd av en vuxen, medan de barn som har gått ett tag klarar av att gå helt själva och ta mat.

Avslutningsvis kan vi se att de allra yngsta barnen ofta blir exkluderade under barnrådet. De äldre får mer inflytande och delaktighet att påverka förskolans verksamhet. Carina menar att det är viktigt att vara lyhörd som pedagog för att inkludera alla barn oavsett ålder och språkliga förmågor till att få inflytande och delaktighet. Linda påstår att de äldre barnen får större möjlighet till sitt inflytande genom att de har ett utvecklat verbalt språk men samtidigt tillägger hon att de yngre barnen kommunicerar med sitt kroppsspråk för att uttrycka sina önskningar.

3.2.3 De synliga och osynliga barnen

I detta avsnitt belyser och analyserar vi utifrån de deltagande pedagogernas utsagor där de berättar för oss om deras arbete med tystlåtna/osynliga barn och deras möjlighet till inflytande och delaktighet i förskolans verksamhet. Vi lyfter också upp hur barn begränsas i sitt inflytande på grund av förskolans miljö och pedagogernas regler.

Peter berättar när de har barnråd på sin avdelning behöver barnen aldrig sitta i en ring eller runt ett bord utan det är något som pågår löpande under verksamhetens gång. Vilket gör att det blir lättare för de barn som känner sig blyga och är försiktiga att komma till tal än när de sitter i en storgrupp. Peters utsaga kopplar vi till Westlund (2011, s. 160) som såg att pedagoger i hennes studie agerade på liknande sätt som Peter i vår undersökning.

Pedagogerna i hennes studie skapade sammanhang där de erbjöd de tystare barnen mer tid för att tänka ut och komma till tals med vad de ville göra.

Carina berättar att de barn som är lite tillbakadragna och tystare bör man som pedagog inte förvänta sig att de ska prata i första hand. Hon uttrycker att alla barn ska få vara med på sina egna villkor och att hon som pedagog bör vända sig direkt till dessa barn istället. Carina tillägger att man aldrig ska tvinga ett barn utan kan fråga hur det upplever samt fråga barnet om den känner sig delaktigt. Westlund (2011, s. 75) lyfter ett exempel från hennes avhandling där en av pedagogerna som var med i hennes studie lyfter att det är viktigt att man som pedagog är närvarande, i exempelvis barnens lek, för att alla barn ska få möjlighet till

inflytande och delaktighet. Pedagogen försökte få med alla barn i leken och ge alla barn möjlighet att få påverka innehållet i leken. Carina pratar inte om någon specifik situation utan mer om att det är viktigt som pedagog att vara närvarande och vända sig direkt till barn som är lite mer tillbakadragna för att ge dem möjlighet till delaktighet och inflytande.

Tina på förskolan *Tåget* beskriver om deras förhållningssätt och arbete med att skapa möjligheter för barn som är tysta och inte vågar ta plats i gruppen. Hon berättar att de brukar börja med att säga sitt namn lite tystare eller viskar sitt namn till pedagogen. Hon berättar att barnen får ta med sig ett sommarminne till förskolan i början av terminen, som är ett bra sätt att skapa möjlighet för barnet att prata utifrån sin egen erfarenhet, vilket stärker barns förmåga att uttrycka vad de tycker och vad de vill. Lenz Taguchi (2000, s. 103) förklarar att förskolor som är Reggio Emilia inspirerade, ofta använder sommarminne som verktyg för att skola in barngruppen till hösten och för att synliggöra varje barn. Detta kopplar vi till pedagogen Tina som berättar att de på hennes förskola använder detta verktyg, sommarminne för att hjälpa barnen att utveckla en förmåga att våga prata och berätta inför andra i gruppen.

Hanna berättar att på grund av lokalernas utformning på hennes förskola kan inte barnen springa omkring på avdelningen utan de blir rätt begränsade till att vara i ett visst rum med möjlighet att hämta dit material. De vildare lekarna får barnen leka utomhus istället. Westlund (2011, s. 156-157) lyfter att detta var något som hon också fick syn på under sin studie, dock med fokus på att pojkar ofta begränsades. De lugna lekarna uppmuntrades och sågs som normen i förskolan. Hanna berättar vidare att det blir alldeles för hög ljudnivå om barnen springer runt inne. Hon uttrycker att barnens inflytande begränsas på grund av att pedagogerna måste gå in och stoppa de lekar som låter alldeles för mycket eller när det blir spring. De har inga problem med att dessa lekar leks utomhus dock. Foucault (1993, s. 7-8) menar att i ett samhälle existerar det utestängningsprocedurer och den vanligaste är förbudet. Det handlar om att det inte är accepterat att tala om vad som helst i ett visst sammanhang. Alltså att diskursens praktik har olika regler som måste upprätthållas. En del personer har dock en mer exklusiv rätt att bestämma om vad som är tillåtet eller inte, i förskolan skulle de exempelvis kunna vara pedagogerna. Diskursen finns i det dolda men blir synlig när förbuden tar plats. När pedagogerna går in och stoppar barnen i deras spring- och högljudda lekar, blir det tal om ett förbud, då synliggörs diskursen i förskolans praktik.

Det vi uppmärksammar är att pedagogerna anser att de behöver främja barns möjlighet till sitt inflytande och sin delaktighet inom förskolans kontext, genom att ge barnen tid till att få

tänka och att vända sig direkt till de barn som är lite tystlåtna. I inskolningen berättar Tina att de brukar använda sig av att barnen får ta med sig ett sommarminne för då får barnen prata utifrån sina egna erfarenheter vilket brukar leda till att alla barn vill prata. Hanna berättar även att de måste begränsa barnen när de leker springleksaker inomhus då detta agerande inte är accepterat inomhus på grund av lokalernas utformning. Detta leder till att barnens inflytande minskar i den fria leken som sker inomhus.

3.2.4 Pedagogernas syn på det som barn får påverka och inte får påverka

I kommande avsnitt går vi igenom pedagogernas arbetssätt om vad barn kan få påverka och inte få påverka i förskolan.

Ett av flera exempel som Peter lyfter fram när han berättar om vad barnen får påverka är påklädnadssituationer. Han berättar om att barnen själva får välja vilka kläder de ska ha på sig när de går ut. Han menar att barnen får gå ut och testa och om de fryser får barnen gå in igen och klä på sig mer kläder. Ska de dock gå en bit bort från förskolan uppmuntrar de barnen till att åtminstone ta med sig till exempel sin fleecetröja. Peters förhållningssätt till påklädnadssituationer skapar möjligheter till barns inflytande genom att barn får påverka vilka kläder de ska ha på sig. Peters förhållningssätt till barns inflytande vid påklädnadssituationer stämmer med pedagogernas syn i Westlunds studie (2011, s.111-112) som menar att barnen bör få inflytande i dessa situationer beroende av sammanhang, till exempel om det är jättekallt och ett barn vill gå väldigt lättklädd skulle pedagogerna be barnet att klä på sig mer kläder. I de fallen skulle barnen inte få inflytande över situationen. Barnen i Westlunds studie frågade dock ofta pedagogerna vad de skulle klä på sig innan de gick ut. Pedagogerna brukar välja att ställa frågor till barnen om de känner sig lagom varma när de väl är ute. Det brukar pågå en förhandling mellan pedagog och barn kring vad de ska klä på sig. Barnen kan dock få bestämma själva vad de ska få klä på sig utan att det ses som något problem.

Erika säger att pedagogerna behöver se till individen. Vissa barn behöver inte gå på toaletten innan de går ut, för hon är medveten om att barnet kommer gå in om det behöver kissa. Medan andra barn måste göra ett toalettbesök innan de går ut för hon vet att annars kommer det ske en olycka om en liten stund. Westlund (2011, s. 110-111) uppmärksammade att pedagogerna i hennes avhandling antingen lät barnen själva bestämma när de skulle besöka toaletten eller så blev barnen tillsagda att besöka toaletten innan de skulle gå ut, som på liknande sätt även Erika talar om. I båda fallen blir det en fråga om huruvida barnen ska få ha

inflytande över när de ska besöka toaletten. Om barnen ges frihet till att själva bestämma när de ska besöka toaletten får de mer inflytande än när pedagogerna säger åt barnen att de ska gå på toaletten. Om barnen blir ombudda att gå på toaletten får barnen inget inflytande över situationen.

Samtliga pedagoger berättar att de planerar verksamheten utifrån barnens intressen, något som påverkar verksamhetens innehåll. Westlund (2011 s. 75, 89) menar att det blir då tal om ett indirekt inflytande för barnen är inte direkt delaktiga i planeringen men deras intressen utefter pedagogernas uppfattningar tas tillvara på. Samtidigt kan pedagogerna planera aktiviteter utifrån det de kan observera hos de barn som kanske inte vågar synas och höras i barngruppen. Erika berättar om att när barngruppen till exempel ska gå ut eller om det är dags för mellanmål kan pedagogerna låta några barn fortsätta med sin lek. Detta sker när pedagogerna anser att barnen leker en bra lek som pedagogerna gärna inte vill avbryta. Hon menar att då blir det tal om ett indirekt inflytande, för barnen uttrycker inte att de vill leka vidare. Men pedagogerna kan känna av att det är något som barnen förmodligen skulle uppskatta. Det blir ett sätt för barnen att få rucka lite på rutinerna.

Linda berättar att efter barnen har vilat klart önskar pedagogerna att de leker lite stillsamma lekar såsom lägga pussel eller måla. Barnen har dock ett stort intresse för plastdjur för tillfället och önskade en gång att få leka med det istället, något som inte upplevdes som ett problem. Barnen har nu lärt sig att de får leka med djuren också och väljer därför att inte fråga längre. Westlund (2011, s. 94) nämner liknande synsätt från de pedagoger som var delaktiga i hennes studie. De ser det som önskvärt att barnen inte alltid frågar om de får göra någonting eller använda ett material, utan att barnen själva kan ta initiativ till detta.

Emilson (2008, s. 32) skriver att det som styr förskolan är ofta tid och rutiner. Arnér (2006, s. 22-23) förklarar att rutiner är något som är dagligen återkommande i förskolans kontext. Det kan vara till exempel måltidssituationer, påklädnadssituationer, vila och toalettbesök. Maya menar att det barnen inte har rätt att påverka är sådana faktorer som behövs för att överleva, såsom vila och mat samt saker som handlar om säkerheten och den goda fostran som står i läroplanen. Hon säger att barn behöver vila för att orka hela dagen och för att må bra. De tvingar inget barn till att äta men de måste i alla fall sitta vid bordet. Jenny menar att barn behöver en väl balanserad vardag. De behöver rutiner för måltidsituationer och vila. Erika, Tina och Linda menar också att barn inte kan påverka rutiner då barnen behöver få in en väl fungerande dygnsrytm. Inom förskolans diskurs ses rutiner och en väl balanserad vardag som

eftersträvansvärt för barn (Lpfö 98, reviderad 2010). Foucault (1993, s. 7, 26-27, 30-31) menar att inom diskursens praktik finns olika regler som måste upprätthållas. För att bli en del av en diskurs behöver man förstå vilka spelregler det innebär. Diskursen får de talade subjekten att ha vissa åsikter men utestänger andra. Foucault (1993, s. 8) hävdar att diskursen finns i det dolda men den blir synlig när förbudet framkommer. Pedagogerna i vår studie säger att barnen inte kan påverka rutinerna såsom vila och mat för det är inte tillåtet att göra något annat under den tiden. Varför det inte ses som acceptabelt att göra något annat under dessa stunder är för att pedagogerna menar att det är viktigt för barns välmående. De regler som Foucault (1993, s. 7) menar måste upprätthållas kopplar vi till förskolans rutiner som styr och reglerar vad som ska ske under en viss tid på dagen.

Emilson (2008, s. 15) skriver att barn fostras utifrån normer och värden tillsammans med andra människor. Det är inte enbart vuxna som fostrar barn utan barn sinsemellan kan också göra det. Hanna berättar att hon har uppmärksammat att barnen kan försöka föra över specifika normer inom ett visst kön genom att barnen försöker begränsa varandra. Hanna vill inte att barnen ska upprätthålla de traditionella könsrollerna. Utan hon är väldigt noga med att påpeka för barnen att det inte finns några begränsningar i vad du kan göra ifall du är en flicka eller pojke. Hon säger även att inget barn ska få bli utfrysst från gruppen heller. Hanna vill att barnen ska vara inkluderande mot varandra och att det inte är tillåtet att barnen begränsas, utan de ska ha rätt att få vara med oavsett deras kön.

Det vi ser utifrån pedagogernas syn är att barn får påverka vilka kläder de ska ha på sig när de går ut. Alla pedagoger menar att verksamheten ska byggas på barns intressen vilket leder till ett indirekt inflytande. Det pedagogerna anser att barn inte får påverka är rutinsituationer för de behövs av den anledningen att det ökar barns välmående.

3.2.5 Motstånd vid arbetet av barns inflytande och delaktighet

Pedagogen Maya säger att hon ibland kan uppleva ett motstånd från sina kollegor när de är oense om vad som anses vara tillåtet för barnen att göra och inte göra i verksamhet. Hon berättar om en situation där barnen som är 1-2 år lekte en lek där de la sig på mage på ett litet bord och tittade vad som fanns under. Hon berättar vidare att hennes kollegor har haft väldigt svårt för detta och hon har blivit tvungen att motivera och föra barnens talan om att de undersöker någonting för tillfället. Maya förklarar att barnen inte får vara på matbordet, vilket är en kompromiss kollegor emellan. Hanna berättar om ett liknande motstånd från sina kollegor. Exempelvis kan det röra sig om en situation där barnen ritar några sträck på ett

papper och sedan slänger det. En pedagog ser denna situation enbart som ett meningslöst klottrande och slöseri med papper. Medan Hanna menar att de kan inte bara anta att det enbart är ett slöseri med papper, utan att pedagogerna bör fråga barnen vad de gör istället för att bara anta. Westlund (2011, s. 177) uppmärksammade i sin studie att när pedagogerna upplever motstånd mellan kollegor kan det hämma barnen till att få påverka. Vilket leder till ett begränsande i barnens möjlighet till inflytande och delaktighet. Det som Westlund dock också uppmärksammade var att pedagogerna ibland struntade i sina kollegors åsikter och lät barnen göra det som pedagogen själva ansåg var rätt. Både Hanna och Maya vill utmana den nuvarande diskursen i förskolan där det anses förbjudet av pedagoger att barnen slösar på papper och klättrar på borden. Detta kopplar vi till Dahlberg, Moss och Pence (2014, s. 89) som skriver om att utmana en dominerande diskurs kan vara svårt men inte omöjligt att genomföra. För att kunna utmana diskursen behöver man tänka kritiskt och problematisera görandet. Utifrån våra pedagogers utsagor sågs inte klättrande och klottrande som acceptabelt beteende av vissa pedagoger på deras förskolor. Maya och Hanna behövde motivera för sina kollegor varför detta skulle vara tillåtet för barn att få pröva vilket kan öka barns inflytande samt delaktighet.

Jenny berättar att hon anser att hennes kollegor är för styrande ibland när det gäller arbetet med barnen. Deras förhållningssätt går ibland åt vida håll och de delar inte alltid samma barnsyn. Jenny tycker att det finns för mycket bestämmelser och begränsningar som barnen ska förhålla sig till vilket leder till ett minskat inflytande för barnen anser hon. I samband med det menar Sheridan (i Emilson 2008, s. 37-38) att olika pedagogiska kvalitéer i förskolan beror på pedagogernas förhållningssätt. Förskolor med stark lärarkontroll vars arbetssätt var väldigt styrt av regler och normer, i dessa förskolor planerades aktiviteterna utifrån ett vuxenperspektiv som riktades mot hela barngruppen. Det kan leda till att barn begränsas i sin delaktighet och sitt inflytande. Sheridan uppmärksammade också pedagoger som hade ett förhållningssätt som var av mer demokratisk karaktär där de försökte vara lyhörda, bekräfta och känna in dem för att göra barnen mer delaktiga i verksamheten och få ett större inflytande.

I det stora hela ser vi att pedagogerna försöker förhandla med sina kollegor om vad som ska vara tillåtet att göra inom förskolans diskurs. Det blir synligt att pedagogers förhållningssätt krockar med varandra vilket leder till ett motstånd kollegor emellan och till att barnens inflytande minskar.

3.3 Synliggörande av barns initiativ till sitt inflytande

Här nedan beskriver vi hur pedagogerna i vår undersökning talar om deras arbete med att synliggöra barns initiativ för att påverka sin vardag i förskolans verksamhet. Det som vi utläser är att detta görs till största del genom pedagogisk dokumentation, barnråd och röstning.

3.3.1 Pedagogisk dokumentation

Här redogör vi kortfattat om vad pedagogisk dokumentation innebär och presenterar hur pedagogerna i vår studie arbetar med detta.

Att dokumentera innebär att insamla barns arbeten, dokumentera lek, teckningar och så vidare genom att pedagoger använder metoder såsom observationer och fotografier. En dokumentation blir först pedagogisk när det sker ett reflektionsarbete kring den med fokus på lärandets process. Reflektionen sker antingen mellan pedagoger eller pedagog och barn. Reflektionsarbetet ligger också till grund för det kommande pedagogiska arbetet (Lenz Taguchi 2000, s. 110).

Samtliga pedagoger i vår undersökning talar väldigt varmt om pedagogisk dokumentation när vi ställer frågan om hur de kan synliggöra barns initiativ till inflytande. De flesta pedagogerna beskriver tillvägagångssättet på liknande sätt. I det stora hela handlar det om att observera barnen, fotografera och använda sig av videoinspelning. En del menar att barnen också blir delaktiga i att själva få fotografera det som de gör. Barnen får vara med i processen att välja vilka bilder de vill ha med i dokumentationen, i reflektionerna och att sätta upp dem på väggarna i förskolan. Reflektioner kring dokumentationerna sker även kollegor emellan. Då kan de reflektera över hur de ska gå vidare i ett projekt utifrån barnens intressen. Det är vanligt att de väljer att diskutera dokumentationerna tillsammans med barnen vid samlingarna där de frågar vad barnen har lärt sig och andra frågor för att väcka tankar och idéer hos barnen. Hanna säger:

När vi har samling frågar vi barnen, vad har vi gjort? Vad har ni lärt er? Vad visste ni inte innan? Att vi ställer produktiva frågor till barnen så att tankar och idéer kommer fram. Då lyfter vi fram barnens eget lärande och det blir synliggjort för barnen själva (Hanna 2015-10-26).

Barn kan utveckla sitt lärande när vuxna ber barnen att uppmärksamma sitt eget tänkande menar Lenz Taguchi (2000, s. 108-109). Hon skriver att dokumentationerna används till att barnen ska bli medvetna om sitt lärande, vart de befinner sig och vad de själva ska utveckla

inom sitt lärande. Lenz Taguchi (2000, s. 27) skriver att ett sätt för barn att "ta makt" över sitt lärande är genom att det blir synliggjort för de själva om varför de bör lära sig saker.

Pedagogen Hanna berättar om att de brukar reflektera över dokumentationer tillsammans med barnen under deras samlingar. Hannas utsaga stämmer väl med det som Lenz Taguchi (2000) beskriver ovan om synliggörandet av barns lärande med hjälp av pedagogisk dokumentation. Makt kan existera där skillnader finns inom olika individers kunskapsnivåer menar Foucault (1982, s. 792). Dessa skillnader är förutsättningar för att maktrelationer ska uppstå. Tullgren (2003, s. 34) hänvisar till Foucault som ansåg att makt och kunskap inte går att sära på utan de behöver en relation till varandra. För att makt ska kunna uppstå behöver den en viss kunskap om subjekts beteenden och kunskapen skapar sanningar det vill säga människors sätt att tänka och uppleva världen. Det är sanningarna som stärker maktrelationerna. När barn hela tiden får utvecklas och får en ökad kunskap leder det även till att de kan "ta makt" över sitt lärande som Lenz Taguchi (2000, s. 27) skriver om ovan.

Lenz Taguchi (2000, s. 106) menar att inom förskolans diskurs förväntas pedagogerna att aktivt reflektera över, utvärdera och hela tiden förändra förskolans praktik anpassat till barnet. Lenz Taguchi (2000, s. 113) menar att det existerar en diskurs inom observation - och dokumentationsarbete som ständigt *konstrueras*. Hon menar att inom denna diskurs kommer man att producera makt i förhållande till bland annat barn och pedagoger som ständigt förändras. Diskursen utgör föreställningar om till exempel det kompetenta barnet och barnet som medkonstruktör av kultur och kunskap. Samtliga pedagoger i vår undersökning utgår ifrån sina dokumentationer när de ska reflektera, utvärdera och förändra tillsammans med kollegor eller barn som då i sin tur leder till att de blir pedagogiska dokumentationer.

Hanna berättar följande:

Om vi som sagt jobbar med pedagogisk dokumentation, märker vi om vi får med oss barnen eller inte. Försöker vi pedagoger bestämma någonting och gå en väg dit barnens intressen inte leder får vi mothugg direkt. Att involvera barnen mer i verksamheten där de får vara med och besluta och bestämma saker själva, gör att vi tillsammans med barnen blir medforskande och kan planera projekten vidare som pågår (Hanna 2015-10-26).

Arnér (2006, s. 26, 88) menar att ett sätt för barn att få inflytande på är att pedagogerna planerar verksamheten utefter barnens initiativ. Hon skriver också att när pedagoger börjar reflektera över det som de gör kan leda till att pedagoger får ett nytt förhållningssätt till barn och barnens röst blir hörda. Pedagogerna i vår studie menar att de i reflektionsarbetet med kollegorna planerar projektarbetet utifrån barnens intressen. Det är det centrala när

pedagogerna arbetar med projekt. Tina berättar om vilka frågor de brukar utgå ifrån under deras reflektionstid för att utveckla projektarbetet. Tina förklarar att:

Under reflektionstiden med mina kollegor blir det fokus på, vad vill barnen? Vad gör dem? Hur ska vi gå vidare? Och då är det bara utifrån barnen som vi väljer att diskutera kring (Tina 2015-10-26).

Sammanfattningsvis upplever vi att pedagogerna i vår undersökning använder pedagogisk dokumentation som ett verktyg för att synliggöra barnens lärande och sitt initiativ till inflytande. Pedagogerna dokumenterar barnens arbeten som ligger till grund för reflektionsarbetet som sker tillsammans med barngruppen och deras kollegor. Barn ges möjlighet till delaktighet och inflytande.

3.3.2 Barnråd och röstning

I följande text presenterar vi pedagogernas beskrivningar om hur barnråd går till samt röstningsprocesser inom förskolan. Pedagogerna menar att det är ett sätt att synliggöra barns initiativ till sitt inflytande och sin delaktighet.

Hanna, Tina och Erika på förskolan *Tåget* har barnråd. Hanna beskriver att på deras förskola är det 10 barn som deltar åt gången, två från varje avdelning och det är de äldre barnen från småbarnsavdelningarna som får vara delaktiga. Det brukar vara minst två pedagoger närvarande men ibland tre stycken. Det de diskuterar under barnrådet är bland annat hur de mår på förskolan, om miljöerna är roliga, om det finns möjlighet att få ta det lugnt på förskolan och om det är något barnen önskar att få. De får rita något som de skulle vilja ha på *Tåget*. Pedagogerna försöker ta reda på vad barnen gillar och ogillar på förskolan.

Jenny på förskolan *Rymden* anser också att barnrådet kan vara ett givande sätt att synliggöra barns initiativ till sitt inflytande genom att ställa produktiva frågor kring deras trivsel på förskolan.

Peter beskriver hur barnrådet går till på deras avdelning med att det inte handlar om att de ska sitta i en ring och alla ska känna sig tvingade att säga någonting. Utan han menar att det snarare handlar om att det är ett pågående arbete. De pratar om att vara med och få bestämma. Vad är det man bestämmer och vad vill man göra för någonting. När barnen kommer på vad det är de vill göra skriver pedagogerna upp det på en lista för att synliggöra för barnet dess önskan.

Dolk (2013, s. 148-149) menar att barnrådet kan kopplas till läroplanens skrivningar om barns inflytande, eftersom läroplanen (Lpfö 98 reviderad 2010) lyfter att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina åsikter och tankar för att påverka sin situation samt utvecklar förmågan att handla och förstå efter demokratiska principer genom att vara delaktig i olika former av beslutsfattande. Men barnråd utgår gärna lätt från pedagogernas agenda snarare än barnens menar Dolk (2013, s. 156-157). Det handlar om att de vuxna vill leda samtalet framåt för att kunna fatta beslut. Ibland uppmärksammade Dolk att pedagogerna var de som ställde frågor och ledde barnen till att svara det som pedagogerna ansåg var rätt.

Peter nämner att under matråden blandar de gärna 3 åringar med de äldre barnen annars blir det bara ett matförslag. Han säger att det är en fördel om det inte enbart är 3 åringar som är med och bestämmer om vilken mat de ska äta, för då önskar de bara pannkaka. Medan om de äldre barnen också är med blir det ofta mer varierade maträtter. Peter uttrycker att det är bra att blanda åldersgrupperna för att barnen som är 3 år ska lära sig att det finns andra matförslag att föreslå. Emilson (2008, s. 15) menar att pedagoger medvetet eller omedvetet kommunicerar normer och värden till barnen som hon kallar för förskolefostran. Det är inte enbart pedagoger som fostrar barn utan barn fostrar också varandra genom att de kommunicerar normer och värden sinsemellan. Fostran i form av normer och värden skapas i ett samspel mellan personer, de kommuniceras och förhandlas samt kan både vara positiva eller negativa enligt Emilson. Som Peter berättar ovan om att det är bra att blanda åldersgrupperna för att de äldre barnen kan komma med fler matförslag vilket gör att de yngre barnen kan bli medvetna om att det finns fler alternativ. Vilket kan leda till att de yngre barnen fostras i denna situation av de äldre barnen.

Matrådet blir som Dolk (2013, s. 162) beskriver som påverkan inom vissa ramar. Hon menar att barnen inte är helt fria att önska mat utan barnen försöker säga sådana rätter som de vet att pedagogerna anser är rätt. Samtidigt som barn förväntas komma med synpunkter råder det en osäkerhet bland pedagogerna kring vad barn ska få påverka. Peter menar att de tar in de äldre barnen för att komma med fler varierade förslag. Det blir en begränsning hos 3 åringar att inte få önska pannkaka men en större påverkan hos de äldre barnen då de kommer med mer varierande förslag. Foucault (1993, s. 7-8) menar att inom en diskurs skapas utestängningsprocedurer som i detta fall är *förbudet* vilket leder till föreställningar om vad som är falskt eller sant, eller vems röst som får bli hörd. En del talande subjekt får en exklusiv

rätt till att uttrycka sig inom diskursen sanningar medan andra kan utestängas. I Peters fall får de äldre barnen större utrymme att göra sina röster hörda, då de har mer kunskap och erfarenhet medan de yngre barnens röster utestängs att få påverka matmenyn. Det är pedagogerna som bestämmer vems röst som får höras.

Carina berättar att de brukar rösta inom förskolan när ett beslut ska tas. Hon berättar när röstningen sker brukar de äldre barnen vara de som har förstått vad röstning innebär medan de yngre barnen röstar flera gånger under samma röstningsomgång. Hon menar att de yngre barnen inte har samma ord och begreppsuppfattning än och har därför svårt att få grepp om vad det innebär att rösta. Gallagher (2008, s. 397) menar att när barnen väljer att rösta innebär det en makthandling i sig. Om de inte röstar kan det vara för att de inte har den kapaciteten eller förmågan än till att rösta, eller ett motstånd, men det blir då inte en makt, vilket i Carinas beskrivning leder till att de yngsta barnens röster inte räknas och får därför inte möjligheten till att påverka. Däremot de äldre barnen som har greppat vad det innebär att rösta får en möjlighet till att påverka och då blir det en fråga om makt utifrån vad Gallagher (2008) påstår.

Jenny berättar att barnen brukar rösta om till exempel de ska gå till skogen eller parken. Linda förklarar att barnen brukar få ha röstning under samlingen om till exempel vilken bok de ska läsa. Hon menar att barnen inte får inflytande över situationen men de blir i alla fall delaktiga, då det är pedagogerna som väljer ett urval böcker som barnen sedan får rösta om. Westlund (2011, s. 165) benämner detta som ett sätt för barnen att påverka inom ramen för pedagogernas planering av aktiviteter, såsom val av sång eller sagor. Barnen kan fortfarande påverka men det blir under begränsade former menar Westlund. Det som pedagogerna Jenny och Linda berättar om röstning när det gäller att barn får välja mellan två eller flera alternativ kan vi koppla till Dolk (2013, s. 88-90). Hon beskriver den obemärkta styrningen i förskolans pedagogiska verksamhet. Den används av pedagogerna för att styra barn rätt utan att de ska känna sig tvingade och styrda av vuxna. På detta sätt skapar vuxna möjligheter där barnen upplever frihet i till exempel valstunder, där barnen får bestämma vad de vill göra utifrån de redan förutbestämda aktiviteterna som vuxna har bestämt. I Jennys och Lindas fall handlar det om att barnen får välja eller rösta mellan de redan bestämda alternativen som pedagogerna har valt i förhand.

Det som vi uppmärksammar i vår undersökning utifrån pedagogernas utsagor om barnråd och röstning som metod för synliggörande av barns inflytande och delaktighet är att barn

begränsas till för att påverka genom förutbestämda aktiviteter och strukturerade former. Detta behöver inte ses som något negativt utan det kan handla om att lära barnen de demokratiska principerna som vårt samhälle bygger på.

3.4 Styrning och makt

Vi presenterar här hur pedagogerna i vår undersökning upplever och resonerar kring styrning.

3.4.1 Pedagogernas resonemang kring styrning

Under våra intervjuer med pedagogerna när vi frågar dem om begreppet styrning säger de allra flesta att det ordet låter väldigt negativt till en början, men de ändrar uppfattning och förklarar att det även kan vara något positivt så länge inte styrning missbrukas. Carina, Tina och Erika nämner inte styrning som något negativt till en början. Medan Maya uttrycker sig såhär:

Styr, det gör vi hela tiden. Det kanske låter negativt men det finns något positivt i det också. Man ska styra så att barnen kan få inflytande och delaktighet (Maya 2015-10-12).

Rose (1999) hävdar att styrningen kan ses som både något negativt men även något positivt. Det är en metod för att forma, reglera eller utöva makt över en grupp människor eller individ menar han. De flesta av våra pedagogers synsätt på styrning inom förskolan stämmer överens med det som Rose (1999) menar. När frågan ställs till Carina vad hon tänker på när hon hör begreppet styrning får vi till svar att hon tänker på hennes chefer, överordnande samt förskolans styrdokument. Erika säger att det nog krävs en styrning av de personer som har ett helhetsansvar och besitter mer kunskap. Hon resonerar kring att hennes chef har bättre koll och kunskap om sådant som den ansvarar över. Hon fortsätter med att hon styr över barnen och bestämmer över barnen för att hon har mer erfarenhet, vilket kan skapa en ordning och struktur som barnen mår bra av. Erika säger även:

Nej, men styrningen är viktig för att barn ska kunna ha delaktighet och inflytande (Erika 2015-10-26).

Tina berättar att deras projekt som de arbetar med för tillfället är styrt då det kommer från kommunen. Kommunen har valt ett tema som projektet ska utgå ifrån sedan får förskolan arbeta med projektet under 1-2 års tid. Förskolan har i sin tur valt en riktning som projektet ska ta form efter, hon tillägger dock att det är barnen som får styra innehållet i projektet. Dessa utsagor kopplar vi till Gallagher (2008, s. 403) som delar upp Foucaults beskrivning av

makt i olika punkter. En av dessa punkter handlar om att makt utövas på olika nivåer. De här nivåerna går in i varandra och makten som utövas på en lägre nivå har sitt ursprung i hur makten utövas på en högre nivå i en kedja. Gallagher förklarar att maktrelationer finns mellan enskilt barn, mellan barn och föräldrar samt mellan barn och lärare (Gallagher 2008, s. 403). Detta kopplar vi till den svenska förskolan där dessa maktrelationer finns. Till exempel att barn ligger på en lägre nivå i förhållande till pedagogerna och pedagogerna har i sin tur en eller flera förskolechefer. Sedan har kommunen krav på förskolorna och förskolan har styrdokument att förhålla sig till som kommer från myndigheter.

Carina tänker att styrningen sker i det omedvetna och att det är viktigt att göra sig medveten om sitt styrande. Linda är medveten om att hon styr och menar att det är bara att acceptera det men hon försöker styra på ett positivt sätt under demokratiska former. Linda vill inte styra över barns lek men hon kan behöva styra innehållet i leken för att förhindra att den inte kränker något barn. Hon nämner att de har styrdokumentet att förhålla sig till och måste uppnå de mål som står skrivna i dem. Detta kopplar vi till styrning som handlar om att när människor blir fria subjekt uppstår det andra former av makt i syfte att stödja, vägleda och främja besluten som de fria subjekten fattar (Rose 1995). Styrningen i detta fall finns där för att vägleda barnen under demokratiska förutsättningar. Linda har i detta fall ett syfte med varför hon styr för hon vill inte att något barn ska bli kränkt. Rose (1999) menar att styrning sker för att uppnå specifika mål vilket liknar med det som Linda säger om förskolans styrdokument som pedagoger ska arbeta utifrån, för att uppnå de målen som styrdokumentet bygger på.

Maya berättar om en händelse som de var med om bland barnen som är 3 år. Barnen hade börjat leka en lek där de sköt mot varandra, något som pedagogerna inte gillade. De satte sig ner med barnen som skulle komma på regler för leken. Det var barnen själva som fick komma på dessa regler och de vuxna höll bara samtalet levande. Barnen kom fram till att de får skjuta på saker men inte på någon levande varelse. Om någon bröt mot reglerna gick de till väggen där det satt uppskrivna regler och "läste" det som stod där. Barnen kunde inte läsa men de hade koll på vilka regler de gemensamt hade bestämt. Westlund (2011, s. 15) ger en historisk tillbakablick från 70-talets styrdokument som lever kvar än idag i förskolan. Det handlar om att pedagogerna gör barnen delaktiga i att planera aktiviteter men även att barnen själva ska få skapa regler som skall gälla i verksamheten. Dessa regler kan bli mer meningsfulla för barnen när de kommer från dem själva. Detta blir en form av *vänlig maktutövning* som Bartholdsson (i Emilson 2008, s. 33; Dolk 2013, s. 90-91) menar är att styra barn på ett sätt som inte gör det

särskilt synligt för dem själva. Det är en teknik för styrning som är svårare att upptäcka. Det handlar om att få barnen till att styra sig själva utifrån samhällets normer och värden. I Mayas fall var det pedagogerna som ansåg att barnen behövde regler och inte barnen själva. Leken blev i detta fall styrd och reglerad av pedagogerna då detta lekinnehåll inte sågs som eftersträvansvärt av dem. Sedan gav pedagogerna dock barnen frihet att själva bestämma över dessa regler något som också går under en *vänlig maktutövning* då barnen själva skulle styra och skapa regler. Diskursen som i detta fall är regler i leken finns i det dolda men när förbuden kommer fram blir även diskursen synliggjord (Foucault 1993, s. 8). Förbuden är de regler som barnen har kommit på och när någon går emot reglerna är barnen snabba med att påpeka det för varandra. Ett av förbuden är att ingen i förskolan får skjuta mot någon levande varelse.

Maya berättar:

Om vi vill åstadkomma att leva i ett demokratiskt samhälle måste alla som är ett och två år få träna på delaktighet och inflytande och med tiden lära sig att ta ansvar. För det innebär inte att bestämma för bestämmandets skull. Det handlar om att ta ansvar och vara bredd för att ta konsekvenserna samt ansvara för det som man har haft inflytande över och bestämt (Maya 2015-10-12).

Rose (1995) beskriver att styrning handlar om att bli medveten och reflektera om sig själv och sina praktiker. Det handlar om att reglera sig själv och andra men att det sker en reflektion kring varför jag gör på ett visst sätt. Det handlar också om att de fria subjekten ska kunna ta hand om sig själv genom en reglerad frihet. Den som styr ska styra subjekten på ett respektfullt sätt till önskvärda målsättningar. Rose påpekar också att inom styrning ses det som en självklarhet att subjekten ges en stor tilltro. Samtidigt som tidigare har nämnts är det viktigt att skapa individer som själva kan styra sig själv i en sund riktning. Det som vi tänker oss att Maya vill få fram är att inom förskolans diskurs ses det som eftersträvansvärt att barn ska få ha inflytande och delaktighet samtidigt som barn måste lära sig att deras handlande får olika konsekvenser. Hon förklarar vidare att ifall barnen inte lär sig dessa olika delar kommer de få det svårt i samhället när de blir vuxna. Hon menar att barnen måste våga ha åsikter och uttrycka dem. I läroplanen för förskolan (Lpfö 98 reviderad 2010) finns det som nämndes i inledningen ett helt kapitel om barns inflytande på förskolan och att pedagoger ska aktivt arbeta med att skapa samhällsmedborgare och låta barnen få inflytande över verksamheten. Emilson (2008, s. 16, 27) menar dock att läroplanen är ett sätt att fostra barn normativt alltså

det som anses önskvärt i vårt samhälle som bland annat även att fostra barn till demokratiska medborgare.

Sammanfattningsvis anser de flesta pedagogerna att begreppet styrning låter negativt däremot kan det upplevas som positivt med. Några pedagoger anser att det behövs en styrning inom förskolans kontext för att alla barn ska få möjlighet till inflytande och delaktighet samt att det är viktigt att bli medveten om att de som vuxna styr barnen. Pedagogerna anser att styrning också är viktigt för att kunna lära barn de demokratiska principerna i vårt samhälle. Styrning är både synlig och osynlig. Det osynliga är svårt att förändra.

4. Sammanfattning

I vår sammanfattning drar vi slutsatser till från resultat utifrån de intervjuer som vi har genomfört. Viktigt att klarlägga är att våra konklusioner av intervjuerna är våra tankar kring resultatet. Vi har delat upp vår sammanfattning i olika delar utifrån våra fyra frågeställningar.

4.1 Pedagogernas uppfattningar kring barns inflytande och delaktighet

I vårt resultat kommer vi fram till att våra pedagoger i undersökningen uppfattar begreppen barns inflytande och delaktighet utifrån två olika perspektiv. Samtliga pedagoger förutom Carina har liknande synsätt som Arnér (2006, s. 26). Arnér menar att barns inflytande handlar om när barn har möjlighet att påverka innehållet i förskolans verksamhet. Hon menar att delaktighet är när barn blir delaktiga i vuxeninitierade aktiviteter där möjligheter till att påverka innehållet i planerade aktiviteter är mindre.

Pedagogen Carina anser att inflytande och delaktighet innebär att alla barn ska ha rätt att säga vad de tycker och tänker samt att vuxna ska göra barn delaktiga i olika pedagogiska situationer för att barn ska få möjlighet till sitt inflytande. Hon menar att begreppet inflytande är ett ord medan delaktighet är det som sker i förskolan vilket vi anser liknar Emilsons (2008, s. 29) syn på begreppet barns inflytande som innefattas i delaktighetsbegreppet. Enligt Emilson är delaktighet en möjlighet för barn att få vara med, välja, ta initiativ och kunna fatta beslut tillsammans med andra. Pedagogen Linda menar att ett barn kan ha sitt inflytande genom att välja att inte delta och påverka en situation vilket vi kopplar till att barn utövar sin makt och ändå påverkar situationen genom att avstå från den. Att vara en lyhörd pedagog är viktig för att barn ska få möjlighet till sitt inflytande och sin delaktighet på förskolan menar alla våra pedagoger oavsett hur de uppfattar begreppen inflytande och delaktighet. Begreppen barns inflytande och delaktighet i förskolan kan förstås med hjälp av Foucaults

maktperspektiv (1976/2002, s. 103-104) som innebär att makt är ingen egenskap som man äger utan det är något som utövas av alla människor samt (Foucault, 1982, s. 788) skapas i relationella sammanhang. Utifrån vårt resultat och pedagogerna utsagor anser vi att barn i förskolan existerar i relationer till sina pedagoger, andra barn och miljö, där barnen utövar sin makt genom att påverka sin vardag i förskolans verksamhet.

4.2 Möjligheter respektive hinder vid arbetet med barns inflytande i förskolan

Vi upplever att de flesta av våra pedagoger har ett bejakande förhållningssätt för att möjliggöra alla barns initiativ till sitt inflytande och sin delaktighet. Men samtidigt tycker vissa pedagoger att det bör finnas tydliga regler och ramar för att skapa ordning i den vardagliga verksamheten. Vi ser samband med Arnérs (2006, s. 100-101) avhandling där hon uppmärksammade att pedagogerna i hennes studie var rädda för att kaos skulle uppstå i verksamheten. Men när pedagogerna vågade utgå från barnens intressen ökade koncentrationen bland barnen, det blev en ökad kreativitet och en mer lugn atmosfär i barngruppen.

Ett hinder som vi upptäcker i arbetet med barns inflytande i förskolan som både Hanna och Maya berättar om, är att när de är oense med sina kollegor om vad som är tillåtet och inte tillåtet för barn att göra i verksamheten begränsas barnen. Maya och Hannas upplevelser stämmer med Westlunds (2011, s. 177) erfarenhet där hon såg att när motstånd uppstår mellan kollegor kan det hämma barnens möjlighet till sitt inflytande och sin delaktighet.

Vi ser att de flesta av våra pedagoger anser att begreppet styrning låter negativt däremot kan det upplevas som positivt vilket stämmer väl överens med Rose (1999) syn på styrning. Rose betraktar styrning som både negativt och positivt vilket beror på hur man praktiserar styrningen för att forma, reglera eller utöva makt över en grupp människor eller individ. Pedagogerna i vår studie hävdar att de är medvetna om att de styr barnen för att möjliggöra alla barns möjlighet till inflytande och delaktighet. De anser att styrning också är viktigt för att kunna lära barn de demokratiska principerna i vårt samhälle. Förskolans läroplan och övriga styrdokument styr över pedagogernas arbete i förskolan med barnen stämmer med både våra pedagogers utsagor samt Emilsons (2008, s. 16, 27) påstående om läroplanens sätt att fostra barn på ett sätt som är önskvärt i vårt samhälle. Det kan bland annat vara att fostra barn till demokratiska medborgare.

4.3 Alla barns möjlighet till att påverka i förskolan

Det vi tydligt ser i vår undersökning är att barns möjligheter till inflytande i förskolans verksamhet kan begränsas på grund av ålder, erfarenheter och deras handlingsätt, vilket stämmer med det som våra pedagoger har delat med sig av till oss under intervjuerna. Till exempel exkluderas barn i åldrarna 1-2 från att delta i barnråden hos förskolorna *Tåget* och *Båten* på grund av bland annat språklig förmåga. Under barnråden är det dock de äldsta barnen som tar mest plats än de yngre barnen. Exkluderandet av de yngsta barnen i förskolan upplevs även av Westlund (2011, s. 154) i hennes studie där pedagogerna involverade de äldre barnen i högre grad än de yngsta barnen. I Westlunds fall handlade det mer om att de äldre barnen oftare fick vara med i planeringen av aktiviteter.

Både Linda och Carina menar att det är viktigt att vara lyhörd inför de barn som saknar verbal förmåga till att uttrycka sig. Dessa barn kan fortfarande kommunicera med hjälp av sitt kroppsspråk. Ett sätt för att inkludera de tystlåtna barnen enligt Peter är genom att barnen ska få betänketid innan de behöver svara på frågor eller komma med förslag på vad de skulle vilja göra. De menar att vuxna behöver vända sig direkt till dessa barn och inte förvänta sig att barnen ska ta initiativ till att prata. Peter berättar att barnen själva får påverka vilka kläder de ska ha på sig när de går ut. Ett annat sätt som samtliga pedagoger berättar om är att de planerar verksamheten utefter barnens intressen vilket leder till ett indirekt inflytande för barnen. Westlund (2011) och Emilson (2008) anser båda att det är viktigt att vara närvarande och lyhörd som pedagog inför barnen. När pedagoger är närvarande leder det till att alla barnen får större möjlighet till sitt inflytande och sin delaktighet. Vi finner samband med Westlunds (2011) studie och dessa utsagor som våra pedagoger har uttryckt ovan. Westlund såg också att pedagogerna i hennes studie erbjöd de tystare barnen mer tid till att få tänka ut och uttrycka vad de ville göra, precis som Peter också gör.

Pedagogernas tankar kring det som styr i förskolans verksamhet upplever vi också att stämmer med Emilson (2008, s. 32) som påstår att det som styr förskolan är ofta tid och rutiner. Rutinerna är sådant som inget barn oavsett ålder får påverka, de behövs enligt pedagogerna för att barn ska ges en god dygnsrytm. Foucault (1993) menar att inom diskursens praktik finns olika regler som måste upprätthållas samt att diskursen finns i det dolda vilket framträder när förbuden synliggörs. Rutinerna anser vi är förskolans regler som alla verksamma i förskolan måste upprätthålla för allas välmående vilket ses som förskolans diskurs.

4.4 Synliggörandet av barns initiativ till sitt inflytande

I vårt resultat utläser vi utifrån pedagogernas utsagor att pedagogisk dokumentation, barnråd och röstning används av pedagogerna som ett verktyg för att synliggöra barns inflytande. När förskolorna har barnråd och röstning sker det under begränsade former då pedagogerna redan har förutbestämda aktiviteter och strukturerade former vilket minskar barns möjligheter till sitt inflytande. Linda nämner att röstning i samlingsen inte kan ses som inflytande men dock som delaktighet, då barnen blir delaktiga i att få rösta. Westlund (2011, s. 165) benämner att rösta på redan givna förslag är ett sätt för barn att påverka inom ramen för pedagogernas planering av aktiviteter. Barnen får fortfarande möjlighet att påverka men inom begränsade former menar hon. Det här behöver inte ses som något negativt utan det kan handla om att lära barnen de demokratiska principerna som vårt samhälle bygger på.

Pedagogisk dokumentation är ett sätt att synliggöra barns initiativ till sitt inflytande enligt pedagogerna i vår undersökning. Barns inflytande blir synliggjort när pedagogerna gör barnen delaktiga i hela den pedagogiska dokumentationsprocessen. Processen är till exempel att fotografera det barnen gör till att barnen själva får välja vilka bilder som ska vara med i dokumentationen. Dessutom får barnen reflektera kring dokumentationerna och vad de har lärt sig. Hanna berättar att de ofta reflekterar med barnen kring dokumentationer i deras samlingar. Lenz Taguchi (2000, s. 108-109) menar att barn kan utveckla sitt lärande när vuxna ber barnen att uppmärksamma sitt eget tänkande. Hon påstår att de pedagogiska dokumentationerna används till att barn ska bli medvetna om sitt lärande, vart de befinner sig och vad de själva ska utveckla inom sitt lärande menar Lenz Taguchi. Vi uppfattar den pedagogiska dokumentationen som ett verktyg för att planera och se vad barnen är intresserade av. Det är ett sätt för pedagogerna att planera verksamheten utifrån barnens intressen och då blir det tal om ett indirekt inflytande när kollegorna reflekterar tillsammans. När barnen också görs inkluderade i reflektionen tillåts barnen också att rent konkret få påverka sitt lärande.

4.5 Slutsats

Det vi tydligt ser är att pedagogerna är positiva till att barn ska få ha inflytande och delaktighet inom förskolans kontext. Det sker dock under styrda former och styrning kan leda till att alla barn får möjlighet till sitt inflytande och sin delaktighet samtidigt som det kan hämma barn i specifika situationer. Hämmandet kan bero på barns ålder eller avsaknad av ett verbalt språk.

4.6 Förslag till vidare forskning

En annan synvinkel att studera barns inflytande och delaktighet på är att undersöka problemet utifrån barns perspektiv. Detta kan ske genom deltagande observationer med fokus på barnen och barnintervjuer för att få en bild av hur barn upplever samt tänker kring sitt inflytande och sin delaktighet inom förskolans kontext.

5. Litteraturförteckning

Arnér, Elisabeth (2006). *Barns inflytande i förskolan - problem eller möjlighet för de vuxna?: en studie av ett utvecklingsarbete och dess betydelse för att förändra pedagogers förhållningssätt till barns initiativ*. Licentiatavhandling Örebro: Univ., 2006

Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Alan (2014). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. 3. uppl. Stockholm: Liber

Dolk, Klara (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2013

Emilson, Anette (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet, 2008

FN:s konvention om barnets rättigheter (1989). *Konventionen om barnets rättigheter: Convention on the rights of the child*. Stockholm: Regeringskansliets offsetcentral.
Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet

Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion

Foucault, Michel (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, vol. 8:4, 777-795

Gallagher, Michael (2008) Foucault, Power and Participation. *International Journal of Children's Rights*, vol.16, 395-406

Larsson, Jonas (2005). Ordlek och styrningskonst. *Historisk tidskrift*, vol. 125:3. 442-449

Larsson, Staffan (1986). *Kvalitativ analys: exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. utg.] (2010). Stockholm: Skolverket

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Pramling, Samuelsson Ingrid & Sheridan, Sonja (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige*, vol. 8:1-2, 70-84

Rose, N. (1995). Politisk styrning, auktoritet och expertis i den avancerade liberalismen. I Hultqvist, Kenneth & Petersson, Kenneth (red.) (1995). *Foucault: namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik: texter om maktens mentaliteter, pedagogik, psykologi, medicinsk sociologi, feminism och bio-politik*. Stockholm: HLS

Rose, Nikolas (1999). *Powers of freedom*. Cambridge: Cambridge University Press

Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Tullgren, Charlotte (2003). *Den vägreglerande friheten – Att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Malmö högskola

Westlund, Kristina (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande: en demokratididaktisk studie*. Licentiatavhandling Malmö: Malmö högskola, 2011

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

5.1 Bilaga 1 – Intervjuguide

- Yrkestitel?
- Hur länge har du jobbat inom förskolan?
- Hur har du uppfattat begreppet inflytande och delaktighet?
- Ser du den som en möjlighet till utveckling eller ett problem som kan orsaka oordning i verksamheten? Varför tycker du så?
- Brukar ni diskutera kring barns inflytande och delaktighet i arbetslaget? Hur går det till i sådana fall?
- Upplever du motstånd från barn eller kollegor i arbetet med barns inflytande? Hur det ut i sådana fall?
- Hur kan du synliggöra barns initiativ till sitt inflytande i förskolan?
- Vad är ditt förhållningssätt till barns inflytande och delaktighet? Avfärdas barns initiativ eller bejakar ni dem?
- Hur arbetar ni för att barn ska ha rätt till inflytande? Ålder? Kön? Agerande? Språk?
- Hur mycket inflytande och delaktighet har barnen rätt till?
- Skulle du kunna beskriv en vanlig dag här på förskolan utifrån barns inflytande och delaktighet? Till exempel lek, samling, måltidssituationer osv.
- Vad ska barn få vara med och påverka? Varför?
- Vad ska barn inte få påverka? Varför?

- Vad tänker du på när du hör begreppet styrning? Hur uppfattar du det?
Positivt/negativt?
- Är det något mer du vill tillägga?

5.2 Bilaga 2 - Informationsbrev

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Södertörns högskola som skulle vilja träffa er pedagoger för att genomföra intervjuer med er. Dessa intervjuer kommer handla om er syn på barns delaktighet och inflytande i förskolan. Varför vi vill genomföra intervjuer är för att vi är intresserade att få höra era åsikter och tankar om ämnet. Vi kommer använda era intervjusvar till vårt kommande examensarbete.

Anteckningar, ljudupptagning, personuppgifter och andra uppgifter som möjliggör identifiering av individer eller förskola kommer att anonymiseras, behandlas konfidentiellt och under tystnadsplikt. Ni kan närsomhelst välja att avbryta intervjun eller ert medverkande.

Vid frågor är ni välkomna att kontakta oss.

Tel.nr XXXX- XX XX XX/ XXXX- XX XX XX

Mejladress XXXX/XXXX

Med vänliga hälsningar Erum Aquil och Agneta Svenberg

Bilaga 5.3 – Presentation av förskolor och pedagoger

5.3.1 Förskolan Båten

Förskolan Båten ligger i ett bostadsområde. Förskolan är åldersindeldad och har fem avdelningar med ungefär 80 barn och 15 pedagoger, varav tolv kvinnliga och två manliga pedagoger. Förskolan har ingen specifik pedagogisk inriktning utan har utvecklat en egen pedagogik genom att plockat bitar av olika inriktningar samt följer läroplanen. Förskolan har en gård som är delad i två delar. Den ena gården har en sandlåda, några små gungor och ett förråd. I den andra gården finns det mer möjligheter till motoriska lekar och rörelser. Det finns flera balansgångar och en klätterställning. Inomhusmiljön på förskolan är inte stor och avdelningar har ganska små utrymmen. Båten har ett gemensamt rörelserum och en ateljé.

De deltagande pedagogerna på förskolan Båten heter Maya och Peter. Maya är förskollärare och har varit aktiv i nästan 11 år i förskolan. Hon berättade att hon har en utländsk förskolläraryrkesutbildning som hon senare har fått komplettera i Sverige. Maya arbetar med barn som är mellan 1 och 2 år. Den andra pedagogen, Peter är utbildad barnskötare och har varit verksam i förskolan i 27 år. Han har arbetat med barn i olika åldrar och arbetar idag på en 3 års avdelning.

5.3.2 Förskolan Rosen

Förskola Rosen ligger också i ett bostadsområde och har 85 barn. Förskolan är Reggio Emilia inspirerad. Det finns fyra avdelningar på Rosen, två stycken småbarnsavdelningar och två stycken storbarnsavdelningar. Hos den ena storbarnsavdelning är barnen mellan 3 och 4 år och hos den andra är barnen mellan 4 och 5 år. Det är tolv kvinnliga och två manliga pedagoger som arbetar på förskolan. Några dagar innan vi skulle dit och intervjua pedagogerna fick vi ett mejl från arbetsplatsledaren att de har fått en vattenskada på förskolan. Vi fick träffa dem på en annan förskola där de vistades tillfälligt. Den tillfälliga förskolan ligger också i ett bostadsområde och har en liten gård med sandlåda och en mindre klätterställning. Vi skulle intervjua två pedagoger men när vi kom dit fick vi veta att det var många i personalen som var sjuka och de kunde bara erbjuda oss en intervju. Pedagogen på förskolan Rosen heter Carina, hon arbetar med barn i fyra års ålder och har sammanlagt jobbat 25 år som förskollärare.

5.3.3 Förskolan Rymden

Förskolan Rymden ligger i ett bostadsområde. De använder en traditionell förskolepedagogik. Förskolan har två avdelningar, en småbarnsavdelning med 15 stycken barn där fyra stycken

pedagoger arbetar varav en är resurspedagog. Storbarnsavdelning har en likadan personalstyrka som hos småbarnsavdelning. Av de åtta pedagogerna är det sex kvinnliga och två manliga pedagoger, varav en pedagog arbetar deltid.

Pedagogen på förskolan rymden heter Jenny. Vi fick intervjua Jenny utanför förskolans sfär, då vi inte kontaktade förskolan utan Jenny. Men vi valde att ha en kort beskrivning om hennes arbetsplats utifrån hennes uttalande. Jenny har arbetat i sex år med barn på förskolan, ett och ett halvt år som nyutbildad förskollärare och resterande tid som barnskötare.

5.3.4 Förskolan Mumin

Förskolan Mumin ligger i ett bostadsområde nära till naturområde och vatten. Förskolan ligger precis vid en lekpark och har en ganska stor gård med två sandlådor samt ett litet lekhus. Det finns ganska mycket tom yta på gården. Förskolan har fyra avdelningar och är åldersindelad. Det finns två småbarnsavdelningar med barn mellan 1 och 2 år.

Hos storbarnsavdelningarna går barn mellan 3 och 5 år. Förskolan har en traditionell inriktning med utgångspunkt i förskolans läroplan. Det arbetar 13 kvinnliga pedagoger på förskolan. Pedagogen heter Linda och har jobbat inom skolan samt förskolan i 37 års tid. Hon har jobbat inom samma förskoleenhet sedan 2006.

5.3.5 Förskolan Tåget

Förskolan Tåget ligger i ett villaområde och har nära till grönområden samt skogen. Förskolan arbetar främst utifrån läroplanen med en Reggio Emilia inspirerad pedagogik. Vilket innebär en tro på det kompetenta barnet. Att barn har en medfödd lust till att lära sig, utvecklas, en nyfikenhet och så vidare. Det handlar om att kunna reflektera över sin omvärld samt kunna samspela, med hjälp av pedagoger, barn, miljö och material. På förskolan är det ca 85 barn och det finns fem avdelningar, tre avdelningar med åldersgrupper mellan 1-3 år, en avdelning med 4 åringar och en avdelning med 5 åringar. På småbarnsavdelningarna är barngrupperna ca 12-13 barn medan på de större är det runt 20-26 barn. På varje avdelning finns det tre pedagoger och ibland finns det en resurspedagog samt vikarier. Avdelningarna har ett större rum och sedan några mindre rum. De har en gemensam matsal där det serveras buffé varje dag som en kokerska tillagar på plats. Förskolan har en stor utegård.

Den ena pedagogen heter Tina och har jobbat som barnskötare i 8 år varav 6 år på förskolan Tåget. Den andra pedagogen heter Erika och är utbildad förskollärare. Hon har arbetat som det i 7 års tid, hon är rätt ny på denna förskola. Den tredje pedagogen heter Hanna och har

jobbat nästan 2 år som långtidsvikarie innan hon bestämde sig för att studera till förskollärare.
Hon har arbetat som det sedan februari det här året.